

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος ΚΔ'.

Συνδρομή ἑτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 12, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20. — Αἱ συνδρομαὶ ἔρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου. Ἰκστὸς ἔτος καὶ εἶνα ἑτησία. — Γραφεῖον Δισυθ. Ὁδὸς Σταδίου 32.

18 Ὀκτωβρίου 1887

ΓΕΩΡΓΙΑ ΕΛΛΙΟΤ

Ἡ ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Γεωργία Ἐλλιοτ διάσημος Ἀγγλὶς μυθιστοριογράφος ἐγεννήθη τὸν Νοέμβριον τοῦ 1819, ἀπέθανε δὲ τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1880. Τὸ ἀληθές αὐτῆς ὄνομα ἴτο Μαίρη Ἄνν Ἡβανς (Mary-Ann Evans). Κατὰ τὴν μακρὰν μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν σπουδῶν της ἐν τῇ πατρικῇ οἰκίᾳ μοναχίαν ἐνησχολήθη εἰς σοβαρωτάτας μελέτας, ἀποκτήσασα εὐρυμάθειαν ἐν ἡ ἐξεπλήσσαντο οἱ μετ' αὐτῆς σχετιζόμενοι. Ἐξέμαθε τὴν ἐλληνικὴν, τὴν λατινικὴν καὶ τὴν ἑβραϊκὴν, τὴν γερμανικὴν, τὴν γαλλικὴν καὶ τὴν ἰταλικὴν, ἐσπούδασε χημείαν, γεωμετρίαν, ἐντομολογίαν, καὶ ἰδιαιτάτα φιλοσοφίαν καὶ θεολογίαν. Ἐκτακτὸν ζῆλον ἐπεδείξατο πρὸ πάντων εἰς τὴν φιλοσοφίαν, ἐν ἐνόουσιώδει δὲ ὀρμητικῶς ἀνεφώνησε: — «ὦ, εἴθε νὰ ζήσω ἀρκετὸν καιρὸν ὅπως δυνήθω νὰ συνδιαλλάξω τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Λοκίου μετὰ τῆς τοῦ Καντίου.

Τότε μετέφρασε τὸν Βίον τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Στράου ἐκ τοῦ γερμανικοῦ, καὶ τὴν Ἡθικὴν τοῦ Σπινόζα ἐκ τοῦ λατινικοῦ. Βραδύτερον ἐγένετο ἐνθερμος ὁπαδὸς τῆς θετικῆς φιλοσοφίας τοῦ Αὐγούστου Κόντ, καὶ περὶ τὰ μέσα τοῦ βίου της ἐν μέρει τοῦ Ἐρβέρτου Σπέντσερ.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς της μετέβη τῷ 1849 εἰς Λονδίον ὅχι ὅπως χρησιμοποίησιν τὴν ἔσχον αὐτῆς ἰδιοφυίαν ἅς μυθιστοριογράφου, ἢ οὐδ' ὑπόπτειν κἀν ἐν αὐτῇ, ἀλλ' ὅπως κερδίσῃ τὰ πρὸς τὸ ζῆν διὰ τῆς πληθῆους τῶν γνώσεων, ἅς εἶχεν ἀποθηκεύσῃ ἐν τῇ κεφαλῇ αὐτῆς. Ἐπὶ τινὰ δὲ χρόνον ἔγραφε κριτικὰ ἄρθρα ἐν τῇ «Ἐπιθεωρήσει τῆς Οὐεστμίνστορ». Βραδύτερον μόνον κατὰ προτροπὴν φίλου αὐτῆς, καὶ τούτου ἀμφιβάλλοντος περὶ τῆς εὐδοκίμησώς της, ἐπεδόθη εἰς τὸ διηγηματικὸν εἶδος καὶ ἀνεδείχθη μία τῶν μεγίστων μυθιστοριογράφων τοῦ αἰῶνος τούτου.

Τὰ ἀριστουργήματα τῆς Γεωργίας Ἐλλιοτ εἶνε ὁ Σάιλβας Μάρνερ, ὁ Ἀδάμ Μπῆδ καὶ Ὁ ἐπὶ τοῦ Φλὸς Μύλος. Τὸ φιλοσοφικὸν βάθος τοῦ πνεύματος αὐτῆς, ἡ δύναμις περὶ τὴν διαγραφὴν χαρακτῆρων ζώντων καὶ ἀληθῶς ἀνθρωπίνων εἶνε τοιαύτη ὥστε ἔσχοι κριτικοὶ συγκρίνουσιν αὐτὴν πρὸς τὸν Ζαϊκόπτηρ, ἄλλοι δὲ θέτουσιν ἐν ἰσῆ μοίρᾳ πρὸς τὸν Γκαίτε. Ἐν τοῖς ἔργοις αὐτῆς ἡ δρᾶσις προβαίνει βραδέως, ἀλλ' ἡ συγκίνησις κατὰ μικρὸν συσσωρευομένη ἐκρήγνυται καὶ καταπλημμυρεῖ τὰς καρδίαις.

Ἡ Γεωργία Ἐλλιοτ, γράφει ἐ ἐπιφανῆς κριτικὸς Scherer, «ἐδημιούργησεν εἶδος ἐν ᾧ δὲν θὰ ἔχῃ διάδοχον, διότι οὐδέποτε πλέον θὰ εὐρεθῶσιν οὕτω συνηνωμέναί αἱ ἔσχοι ἀρεταὶ τοῦ φιλοσόφου μετὰ τῶν ἐξόχων ἀρετῶν τοῦ καλλιτέχου, ὅπως παραγάγῃ τὸ μυθιστόρημα τῆς ἠθικῆς ἀναλύσεως».

Ἡ περιώνυμος αὕτη συγγραφεὺς ἀνήκει εἰς τὴν πραγματικὴν σχολήν. Ἄλλ' ἐν ᾧ σχεδὸν ἀνεξαιρέτως

πάντες οἱ λαθόντες ὡς θέμα τὴν πραγματικότητα δεικνύνται ἄστοργοι πρὸς αὐτὴν, ἀπὸ τῶν Ὀλλανδῶν ζωγράφων, οἵτινες γελοιογραφοῦσιν αὐτὴν κατὰ τὸ πλεῖστον, μέχρι τοῦ Θακεραϊῆ, ὅστις παρατηρεῖ τὴν πραγματικότητα ὡς μισάνθρωπος καὶ αἰσθάνεται τὴν γολὴν συσσωρευομένην ἐν τῇ καρδίᾳ του, μέχρι τοῦ Δίκενς εἰς ὃν ἐμπνέει ἀγκνάκτησιν καὶ εἰρωνείαν, ἡ Ἐλλιοτ ἀτενίζει αὐτὴν μὲ βλέμμα πλήρες συμπαθείας.

Ἡ Ἀνευρίσκω πηγὴν θελκτικῆς συμπαθείας, γράφει ἐν τινι τῶν ἔργων της, μᾶλλον ἐν τῇ πιστῇ ἀναπαραστάσει μονοτόνου ὑπάρξεως, ἣτις ὑπῆρξεν ὁ κληρὸς τῶν πλείστων ἐκ τῶν ὁμοίων μου, ἣ ἐν τῇ ἀφηγήσει ἀπολύτου μεγαλείου ἡ ἐνδείας, ἡ τραγικῶν περιπετειῶν καὶ μεγάλων πράξεων. Ἀφίνω ἀδίστακτως κατὰ μέρος τὸ ἀκτινωτὸν στέμμα τῆς δόξης τῶν ἀγγέλων, τῶν προφητῶν, τῶν στρατιωτικῶν ἡρώων πρὸ γραιίας κεκλιμένης ἐπὶ τῆς ἀνοσοφύρου γάστρας της, ἡ παρασκευαζούσης τὸ μονήρες δεῖπνόν της, ἐν ᾧ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας ὑπὸ φυλλώματος μετρίαζόμενον πίπτει ἐπὶ τῆς ἀνέμου της, τῆς λαλήνου καὶ πάντων τῶν εὐτελῶν ἀντικειμένων, ἅτινα εἶνε πολυτιμότερα εἰς αὐτὴν διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ βίου..... Ὀλίγοι προσῆται εὐρίσκονται ἐν τῷ κόσμῳ, ὀλίγοι γυναῖκες ἐξόχου καλλονῆς, ὀλίγοι ἡρώες. Δὲν δύναμαι νὰ παράσχω ὅλην μου τὴν ἀγάπην καὶ ὅλον μου τὸν σεβασμὸν εἰς τοιαῦτα σπάνια ὄντα. Οἱ γραφικοὶ λαζαρόνοι καὶ οἱ δραματικοὶ ἐγκληματῆαι δὲν εἶνε τόσον συχνοὶ ὅσον ὁ συνήθης γεωργός, ὅστις κερδαίνει ἐντίμως τὸν ἄρτον του καὶ τρώγει αὐτὸν πεζῶς κόπτων μὲ τὸ μαχαίριόν του.»

Ὁ Ἐφημέριος Τζιλφίλ ὃν ὄρχεται δημοσιεύουσα ἡ Ἐστία περιλαμβάνεται εἰς τὰς Σκηναῖς τοῦ κληρικοῦ βίου δι' ὃν ἤρχισε τὸ μυθιστοριογραφικὸν στάδιόν της ἡ Γεωργία Ἐλλιοτ καὶ αἵτινες ἐξεδόθησαν εἰς τὸμον τῷ 1857.

Μεγίστη ὑπῆρξεν ἡ ἐπιτυχία τοῦ ἔργου τούτου. Φλογερὰ περιεργία ἠγέρθη ἀνά τὴν Ἀγγλίαν ὅπως γνωσθῇ τίς ἴτο ὁ George Elliot. Ὁ Δίκενς ἀνεγνώριζε γυναικεῖαν χεῖρα. Ὁ Θακεραϊῆ ἐβεβαίωσεν ὅτι δὲν ἴτο γυνὴ ὁ συγγραφεὺς τοῦ ἔργου ἐκείνου. Ἡ σύζυγος τοῦ μεγάλου Καρλάιλ ἔγραφε πρὸς τὴν συγγραφεῖα ὅτι ἀφεύκτως εἶνε γέρον, ὅτι ἔχει σύζυγον καὶ πολλὰ τέκνα, ὅτι ἀγαπᾷ τοὺς κόνας καὶ εἶνε συγγενὴς κληρικοῦ τινός, ἄλλοι δὲ ὑπεστήριζον ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἴτο κληρικός. Οἱ ἐφημέριοι τῆς κομητείας τοῦ Οὐάροϋκ ὑπέθεσαν ὡς τοιοῦτον συνάδελφόν τινὰ αὐτῶν, ὅστις τόσον ἀσθενῶς ἠρνήθη, ὥστε ἡ ὀρνήσις του ἐθεωρήθη ὡς σχεδὸν ὁμολογία. Ὁ ἀξιοτίμος οὗτος ἐφημέριος ἐξηκολούθει ἐπολαύων τῆς δόξης διὰ τὰ ἐκάστοτε ἐκδιδόμενα ἔργα τῆς Γεωργίας Ἐλλιοτ, προσκαλούμενος εἰς συμπόσια, λαμβάνων ἐνδείξεις θαυμασμοῦ, ἄχρις οὐ μετὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ «Ἀδάμ Μπῆδ», ἀγκανάκτησασα ἡ Γεωργία Ἐλλιοτ ἀπεκάλυψε τὸ ὄνομα αὐτῆς.

Ὁ Ἐφημέριος Τζιλφίλ, τὸ ἐκτενὲς καὶ ὠραϊότατον τοῦτο διήγημα, παρελὼν πλήρη ἰδέαν τῆς θαυμασίας συγγραφικῆς ἰδιοφυίας τῆς Γεωργίας Ἐλ-

λιος, ἔχει ἄμα τὸ προσὸν ὅτι ἐν αὐτῷ αἱ σκηναὶ δὲν εἶνε σχεδὸν αὐτοτελεῖς ὡς ἐν τοῖς μεγάλοις αὐτῆς ἔργοις ἄλλ' ἢ δρᾶσις χωρεῖ γοργῶς καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τηρεῖται ἀμετάπτωτον μέχρι τέλους. Α. Π. Κ.

Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ ΤΖΙΛΦΙΛ

Διήγημα Γεωργίας Ἑλλιοῦ
Μετάφρασις Ἀριστοτέλους Η. Κουρτίδου.

Α'.

Εἶνε ἑσπέρα τῆς εἰκοστῆς πρώτης Ἰουνίου τοῦ 1788. Πνιγηρὰ ὑπῆρξεν ἡ ἡμέρα καὶ ὁ ἥλιος πυριφλεγής, θὰ διαμείνῃ δ' εἰσέτι πλεῖον τῆς ὥρας ὑπὲρ τὸν ὄριζοντα· ἄλλ' αἱ ἀκτῖνες αὐτοῦ θραυόμεναι ὑπὸ τοῦ φυλλώματος τῶν περιστοιχοῦντων τὸ δάσος πετελεῶν δὲν ἐμποδίζουσι δύο κυρίας νὰ ἐξέλθωσι μετὰ τοῦ ἐργοχειροῦ των καὶ καθήσασιν εἰς τὸν πρὸ τοῦ πύργου τοῦ Σέβερελ χλοάζοντα λειμῶνα. Ἡ πυκνὴ χλόη ὑποχωρεῖ καὶ ὑπ' αὐτὰ τὰ ἐλαφρὰ βήματα τῆς νεωτέρας, μικροσώμου καὶ χαριέστης νεάνιδος, ἧς διαφαίνεται ὁ μικκύλος ποῦς. Προφῆρει τῆς ἐτέρας γυναικὸς ὅπως τοποθετήσῃ τὰ προσκεφάλαια εἰς τὴν προσφιλεῖ θέσιν, ἐπὶ τοῦ πρανοῦς, παρὰ συστάδα δαφνῶν, ὅθεν δύνανται νὰ βλέπωσι μαρμαίρουσας τὰς ἡλιακάς ἀκτῖνας ἐν μέσῳ τῶν νυμφαίων, θεαταὶ ἄμα οὕσαι ἐκ τῶν παραθύρων τοῦ ἐστιατορίου.

Ἰδοὺ στρέφεται ἡ νεωτέρα καὶ δύνασθε νὰ ἴδῃτε τὸ πρόσωπον αὐτῆς, ἐν ᾧ μένει ὀρθία ἀναμένουσα τὴν ἐτέραν κυρίαν, ἧτις προχωρεῖ βραδύτερον. Εὐθύς ἀμέσως ἐντύπωσιν σὰς ἐμποιοῦσιν οἱ μεγάλοι μέλανες ὀφθαλμοὶ αὐτῆς· εἶτα παρατηρεῖτε τὴν χρυσιζοῦσαν χροιάν τοῦ προσώπου αὐτῆς καὶ τοῦ τραχήλου, ἐφ' οὗ στρόφιον ἐκ μέλανος τριχάπτου χρησιμεύει ὡς μετάβασις ἀπὸ τοῦ κιτρίνου ἐκείνου χρώματος εἰς τὸ λευκὸν τῆς ἐκ μουσελίνης ἐσθῆτος αὐτῆς. Οἱ μεγάλοι ὀφθαλμοὶ τῆς ἐκλάμπουσι ζωηρότερον καθ' ὅσον ἡ μαύρη κόμη τῆς εἶνε πρὸς τὰ ὀπίσω ἀνερριμμένη καὶ ἀναδεδεμένη ὑπὸ πιλίδιον, κρατούμενον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῆς διὰ κοσμήτου κερασόχρου.

Ἡ δέσποινα, πρεσβυτέρα τῆς νεάνιδος, ἀποτελεῖ ὅλως διάφορον τύπον. Εἶνε ὑψηλὴ, φαίνεται δ' ἐτι ὑψηλοτέρα ἐκ τοῦ κορύμβου τῆς πεπασμένης διὰ κόνεως καὶ διὰ τριχάπτων καὶ ταινιῶν κεκοσμημένης κόμης τῆς. Εἶνε σχεδὸν πεντηκοντοῦτις, ἄλλ' ἢ χροιά αὐτῆς διαφυλάττει θαυμασίαν δροσερότητα. Ἡ περικαλλῆς ξανθὴ κόμη τῆς, τὸ παχὺ καὶ υπερήφανον χεῖλος τῆς, καὶ ἡ κεφαλὴ ἢ εἰς τὰ ὀπίσω πῶς ἀνερριμμένη ὅταν βαδίξῃ, παρέχουσιν εἰς αὐτὴν ἐκφρασίαν υπερηφάνου ὑψηλοφροσύνης πρὸς ἣν δὲν δυσκαρμωστοῦσιν οἱ φαιοὶ καὶ ψυχροὶ αὐ-

τῆς ὀφθαλμοί. Τὸ στρόφιον προσηρμοσμένον ἐπὶ τοῦ ἐπιστηθίου τῆς κυανόχρου ἐσθῆτος καταδεικνύει τὸ μεγαλοπρεπὲς εὖρος τοῦ θώρακός τῆς, ὁ βλέπων δ' αὐτὴν πατοῦσαν τὴν χλόην διὰ τοῦ βασιλικοῦ ἐκείνου βήματος, θὰ ἐφαντάζετο ὅτι μεγάλην τινὰ δέσποιναν ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ Ρέυνολδς γραφειῶν, ἐξελθούσαν αἴφνης τοῦ πλαισίου τῆς ὅπως ἀπολαύσῃ τῆς ἐσπερίας δρόσου.

— Βάλε χαμηλότερα τὰ προσκέφαλα, Δικατερίνα, διὰ νὰ ἔχωμεν ὀλιγώτερον ἥλιον, ἀνέκραξε δι' ἐπιτακτικοῦ τόνον.

Ἡ νεάνις ὑπήκουσε· ἐκαθέσθησαν ἀμφοτέραι, ἡ δὲ κυανὴ καὶ λευκὴ αὐτῶν στολὴ διαγραφομένη ἐπὶ τοῦ πρασίνου χρώματος τῶν δαφνῶν, ἀπετέλει φαιδρὰν ἀρμονίαν χρωμάτων, καίτοι τῆς μιᾶς μὲν ἡ καρδιά ἦτο ἀδιάφορος, τῆς δ' ἐτέρας ὀλίγον τι τεθλιμμένη.

Ὁ πύργος τοῦ Σέβερελ θὰ ἐχρησίμευεν ὡς πρότυπον ὠραίας εἰκόνας τὴν ἑσπέραν ἐκείνην ἂν Ἀγγλος τις Βατῶ εὐρίσκειτο ἐκεῖ ὅπως τὸν ζωγραφίσῃ. Ὁ ἐκ ταφροῦ λίθου χωροδеспοτικός οὗτος πύργος ἐφωτίζετο ὑπὸ τῶν ἀκτῖνων τοῦ ἡλίου καταυγάζοντας τὰς ὑάλους τῶν ἀψιδωτῶν παραθύρων καὶ τὴν φηγόν, ἧτις ἐκλινε πρότινος τῶν ὁμοιομόρφων πυργίσκων τῆς προσόψεως. Εὐρεία ἀμμόστρωτος ὁδὸς διευθυνομένη δεξιᾶ, κατὰ μῆκος δενδροστοιχίας ὑψηλῶν πευκῶν, διεχωρίζετο μετὰ δύο καταφύτων γηλόφων, ἐνθα ὁ ἐρυθρὸς κορμὸς τῆς Σκωτικῆς πεύκης ἀπέστιλθεν ὑπὸ τὰς πλαγίας ἡλιακάς ἀκτῖνας. Ἐν μεγάλῃ λίμνῃ κύκνοι ἐνήγοντο νοχελῶς κρύπτοντες τὸν πόδα ὑπὸ τὴν πτέρυγα, πῆριξ διανθῶν νυμφαίων. Ὁ σμαραγδόχρους λειμὼν συνεχέετο κατωτέρω πρὸς τὰ βαθεῖα πρασίνου χρώματος φυτὰ τοῦ ἄλσους, ἐξ οὗ ἀπεχωρίζετο δυσδιακρίτως ὑπὸ μικροῦ βυακίου ἐκρέοντος τῆς λίμνης, ὀφισειδῶς ἐλισσομένου καὶ ἐξαφανιζομένου ὑπὸ ξυλίνων γεφυρῶν· τέλος ἐπὶ τῆς χλόης τοῦ λειμῶνος ἐκάθητο ἡ δέσποινα καὶ ἡ νεαρὰ κόρη· τὸ σύνολον τοῦτο ἠδύνατο ν' ἀποτελέσῃ ἀληθῶς θελκτικὴ τῆς εἰκόνας.

Τὰς κυρίας ταύτας ἔβλεπον ἐκ τῶν μεγάλων γοθητικῶν παραθύρων τοῦ ἐστιατορίου τρεῖς ἄνδρες πίνοντες ἡσύχως τὸν βορδιγάλειον οἶνον των, ἠσθάνετο δ' ἕκαστος ἰδιαιτέρον πρὸς αὐτὰς ἐνδιαφέρον.

Καὶ οἱ τρεῖς δὲ οὗτοι ἄνδρες ἦσαν ἀξιοπαρατήρητοι.

Ὁ πρεσβύτερος, ὅστις ἀνεγίνωσκεν ἐν τινὶ ἐφημερίδι τὰς τελευταίας εἰδήσεις περὶ τῆς γαλλικῆς Ἐθνοσυνελεύσεως σχολιάζων ἐνίοτε αὐτὰς εἰς τοὺς δύο ἄλλους, ἦτο ἄριστος τύπος γέροντος ἄγγλου εὐπατριδίου. Οἱ μέλανες ὀφθαλμοὶ τοῦ ἔλαμπον ὑπὸ περικαλλῆς μέτωπον, ὅπερ

ἐφαίνετο ἔνεκα τῶν πυκνῶν ὀφρύων τοῦ ἐπιμᾶλλον προεξέχον· ἄλλ' ἡ ἐντύπωσις τῆς αὐστηρότητος ἦν ἠδύνατο νὰ συναγάγῃ τις ἐκ τοῦ ὄξεος βλέμματος καὶ τῆς ἀετίου βινὸς ἐξημνίζετο ὑπὸ στόματος ἐκφράζοντος ἀγαθότητα καὶ ὄπερ, καίτοι ἐξήκοντα χειμῶνας διελθὼν διειρήρει πάντας τοὺς ὀδόντας του. Ἡ δὲ κόμη ἦτο ἀφθῶνως πεπασμένη διὰ κόνεως, καταπίπτουσα ὀπισθεν εἰς κλόκαμον.

Ὁ ἄγγλος εὐπατριδῆς ἐκάθητο ἐπὶ ἔδρας στενῆς καὶ σκληρᾶς, ἧτις ἀπαγορεύουσα εἰς αὐτὸν ἀπολύτως τὴν ἐλαχίστην πρὸς ὕπνον τάσιν ἐξέφαινε τοὺς τε εὐθεῖς ὄμους του καὶ τὸ εὐρύ στήθος του. Πράγματι ὁ σὶρ Χριστοφόρος Σέβερελ εἶχε θαυμάσιον ἀνάστημα, ὡς δύναται πᾶς νὰ πεισθῇ εἰσερχόμενος εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ πύργου τοῦ Σέβερελ, ὅπου ἡ εἰκὼν αὐτοῦ εὐρίσκειται παρὰ τὴν τῆς συζύγου του, τῆς ἐπὶ τῆς χλόης καθημένης μεγαλοπρεποῦς γυναικὸς.

Ὁ παρατηρῶν τὸν σὶρ Χριστοφόρον θὰ διανοεῖτο βεβαίως ὅτι ἠδύνατο νὰ ἔχῃ ὡς κληρονόμον υἱὸν ἀνδρωθέντα ἤδη· ἄλλ' ἴσως δὲν θὰ ἐπεθύμει ὁ υἱὸς οὗτος νὰ ἦτο ὁ δεξιὰ αὐτοῦ καθημένος νέος, ὅστις ἐν τούτοις κατὰ τὴν διαγραφὴν τῆς βινὸς καὶ τοῦ μετώπου ὁμοιάζετο πρὸς τὸν βαρόνον. Ἄν ὁ νέος οὗτος ἦτο ὀλιγώτερον χαριεῖς τὴν φύσιν, θὰ ἐθαύμαζε τις τὴν κομψότητα τῆς ἐνδυμασίας αὐτοῦ. Ἄλλὰ τὸσον τέλειον ἦτο τὸ ὑψηλὸν αὐτοῦ παράστημα ὅστε μόνον εἰς βράπτῃν θὰ ἐνεποίει ἐντύπωσιν ἡ κομψότης τοῦ βελουδίνου αὐτοῦ ἐπενδύτου, αἱ δὲ χεῖρές του ἠμιλλῶντο κατὰ τὴν λευκότητα πρὸς τὰς ἐκ τριχάπτων χειρίδας του. Τὸ πρόσωπόν του ἐν τούτοις—δυσχερὲς νὰ λεχθῇ τὸ αἴτιον—δὲν εἴλκυε τὴν συμπάθειαν. Ἀπαράμιλλος ἦτο τῆς μορφῆς αὐτοῦ ἡ εὐχροία, χαριέστατα καὶ τὰ βλέφαρα ἄτινα παρείχον ἐκφρασίαν νοχελείας εἰς τοὺς καστανοὺς αὐτοῦ ὀφθαλμούς, καὶ οἱ ῥώθωνες καὶ τὸ βραχὺ αὐτοῦ ἄνω χεῖλος. Ἡ κάτω σιαγὼν ἦτο ἴσως βραχυτέρα τοῦ δέοντος, ἀλλὰ τὸ μειονέκτημα τοῦτο μετέδιδεν ἀβρότητα εἰς τὴν μορφήν του. Ἐν τούτοις, κατὰ τὴν κρίσιν πολλῶν, ἡ ἀβρότης αὕτη ἐστερεῖτο χάριτος. Δὲν εὐηρέστων εἰς τὰς γυναῖκας οἱ ὀφθαλμοὶ ἐκείνοι οἱ αὐταρέσκως δεχόμενοι τὸν θαυμασμόν ἀντὶ νὰ αἰσθάνωνται αὐτὸν διὰ τοὺς ἄλλους. Οἱ δ' ἄνδρες, πρὸ πάντων οἱ ἄχαρι ἔχοντες ἐξωτερικὸν ἀπεφαίνοντο ὅτι ὁ πεπασμένην τὴν κόμην ἔχων Ἀντίνοος ἐκεῖνος ἦτο «ἀνυπόφορος φαντασμένος».

Νομίζω ὅτι ὁ αἰδέσιμος Μαίηναρδ Τζιλφιλ, καθημένος εἰς τὴν ἀπέναντι τῆς τραπέζης πλευρᾶν, οὕτω ἀπεκάλει αὐτὸν κατ' ἴδιαν, καὶ ἐν τούτοις τὸ ἐξωτερικὸν τοῦ κ. Τζιλφιλ δὲν ἦτο τοιοῦτο ὅστε νὰ καθιστᾷ αὐτὸν ἀναίσθητον εἰς

τὰ σωματικὰ πλεονεκτήματα. Πράγματι τὸ εἰλικρίνειαν ἐκφράζον πρόσωπον αὐτοῦ ἐδήλου ὑγίειαν, τὰ δὲ βωμαλέα αὐτοῦ μέλη, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Βάτς, τοῦ ἐκ τῆς Βορείου Ἀγγλίας καταγομένου κηπουροῦ θὰ εὐηρόστουν ὑπὸ τὴν στρατιωτικὴν στολὴν μᾶλλον τῆς ἐκτεθηλυμένης μορφῆς καὶ τοῦ λεπτοφυοῦς σώματος τοῦ λοχαγοῦ Οὐέιμπράου, καὶ ὅμως οὗτος ὡς ἀνεψιὸς καὶ κληρονόμος τοῦ σὶρ Χριστοφόρου εἶχε πλεονεκτήματα δικαίωματα ἐπὶ τοῦ σεβασμοῦ τοῦ κηπουροῦ.

Ὁ Τζιλφιλ, οὐδεμίαν ἔδιδε προσοχὴν εἰς τὴν γνώμην τοῦ Βάτς, ἐν ᾧ μεγίστην ἀπένεμε σημασίαν εἰς τὴν κρίσιν ἄλλου τινὸς προσώπου, οὐ τὸ ὄνομα δὲν θὰ ἐδυσχεραίνετο νὰ μαντεύσῃ ὀξυδερκῆς παρατηρητῆς, ἐκ τῆς ἀνυπομονησίας μὲθ' ἧς τὰ βλέμματα τοῦ Τζιλφιλ διηυθύνοντο ἐπὶ τῆς νεάνιδος ἧτις διήρχετο τὸν χλοάζοντα λειμῶνα φέρουσα τὰ προσκεφάλαια. Καὶ ὁ λοχαγὸς Οὐέιμπράου παρετήρει ἐπίσης πρὸς τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν, ἀλλὰ τὸ ὠραῖόν του πρόσωπον ἔμενε ὠραῖον, καὶ οὐδὲν πλέον.

— Ἄ! εἶπεν ὁ σὶρ Χριστοφόρος ἀνεγείρων τοὺς ὀφθαλμούς του ἐκ τῆς ἐφημερίδος του· ἰδῶ ἡ μιλαίδη. Κτυπήσατε τὸν κώδωνα διὰ τὸν καφέν. Ἀντώνιε, θὰ ὑπάγωμεν νὰ τὰς εὐρωμεν, καὶ ἡ μαῖμουδίτσα Τίνα θὰ μᾶς τραγωδήσῃ κάτι τι.

Ὁ καφὲς ἐκομίσθη μετ' ὀλίγον οὐχὶ ὡς συνήθως ὑπὸ τοῦ πορφυρᾶν οἰκοστολῆν φέροντος οἰκέτου ἀλλ' ὑπὸ τοῦ γηραιοῦ οἰκονόμου, ὅστις ἔφερε μέλαιναν στολὴν ἀπότριπτον μὲν ἀλλὰ λίαν καθαρίαν. Εἶπε δὲ ἀποθέσας τὸν δίσκον ἐπὶ τῆς τραπέζης.

— Σὶρ Χριστοφόρε, εἰς τὸν προθάλαμον εἶνε ἡ χήρα Χάρτοπ· κλαίει καὶ θέλει νὰ ἰδῇ τὴν Ἐκλαμπρότητά σας.

— Ἐδῶκα εἰς τὸν Μάρκαμ σαφεῖς διαταγὰς ὡς πρὸς τὴν χήραν Χάρτοπ, εἶπεν ἀποτόμως ὁ σὶρ Χριστοφόρος. Τίποτε δὲν ἔχω νὰ τῆς εἶπω.

— Ἐκλαμπρότατε, ὑπέλαβεν ὁ οἰκονόμος τρίβων τὰς χεῖρας καὶ ταπεινότερον ὑποδύμενος ἦθος, ἡ δυστυχισμένη γυναῖκα ἔχει μεγάλην λύπην· λέγει ὅτι δὲν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ κλείσῃ μᾶτι ὄλην τὴν νύκτα, ἂν δὲν ἰδῇ τὴν Ἐκλαμπρότητά σας καὶ σὰς παρακαλεῖ νὰ τὴν συγχωρήσῃτε διὰ τὸ μεγάλο θάρρος ποῦ ἔλαβε νὰ ἔλθῃ αὐτὴν τὴν σπηγμῆν. Κλαίει τὸσον πολὺ ποῦ βραγίξεται ἡ καρδιά τοῦ ἀνθρώπου νὰ τὴν βλέπῃ.

— Αἶ, αἶ, τὰ δάκρυα δὲν πληρόνουν τὸ ἐνοίκιον. Ἄς εἶνε· ὀδήγησέ τὴν εἰς τὴν βιβλιοθήκην.

Μετὰ τὸν καφέν οἱ δύο νέοι μετέβησαν εἰς συνάντησιν τῶν κυριῶν, ἐν ᾧ ὁ σὶρ Χριστοφόρος

μετέβαινε εις τὴν βιβλιοθήκην παρακολουθούμενος ὑπὸ τοῦ Ρουπερτ, τοῦ εὐνοουμένου λαγωνικοῦ του, ὅστις ἴστατο συνήθως δεξιὰ αὐτοῦ, ἐφέρετο πολὺ εὐγενῶς κατὰ τὸ γεῦμα, ἀλλ' ἐξηφανίζετο τακτικώτατα ὑπὸ τὴν τράπεζαν μετ' αὐτό, θεωρῶν βεβαίως τὰς βαυκάλεις τοῦ Βορδῶ ὡς ἀνθρωπίνην ἀδυναμίαν ἣν ἠνείχετο μὲν ἀλλὰ δὲν τὴν ἐπεδοκίμαζεν.

Ἡ βιβλιοθήκη ἀπεῖχε τρία μόνον βήματα τοῦ ἐστιατορίου, κειμένη εἰς τὴν ἀπέναντι πλευρὰν τοῦ θολωτοῦ καὶ ψιαθοστροφίου διαδρόμου. Εἰς τὸ παράθυρον ἐπιπτεν ἡ σκιά τῆς ὑψηλῆς φηγοῦ, ἣτις προστιθεμένη εἰς τὴν διάγλυφον ὀροφήν καὶ τὸ ἀμαυρὸν χρῶμα τῶν παλαιῶν βιβλίων, ἅτινα ἐπεστρώννουν τοὺς τοίχους καθίσταν τὸ δωμάτιον ἐκεῖνο σκοτεινόν, πρὸ πάντων δὲ μετὰ τὴν ἐκ τοῦ φωταυγοῦ ἐστιατορίου ἔξοδον.

Καθ' ἣν στιγμὴν ὁ σὶρ Χριστοφόρος ἠνοιξε τὴν θύραν, ζωηρότερον πρὸς ἐπεσεν ἐπὶ γυναικός τινος φερούσης μέλαιναν στολὴν χήρας, ἣτις ὀρθὴ ἐν μέσῳ τοῦ δωματίου, ὑπέκλινε βαθυτάτα. Ἦτο ἰσχνὴ γυνή, τεσσαρακοντοῦτις περίπου, ἐρυθροῦς ἔχουσα τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκ τῶν δακρύων, ἐξ ὧν ἦτο διάβροχον τὸ μανδύλιον ὕπερ συνέσφιγγε διὰ τῆς δεξιᾶς χειρὸς.

— Αἰ, λοιπόν, κυρὰ Χάρτοπ, εἶπεν ὁ σὶρ Χριστοφόρος λαβὼν τὴν χρυσὴν ταμβακοθήκην του, τί ἔχεις νὰ μοῦ εἴπῃς; Ὁ Μάρκαμ σου ἀνεκοίωσε, πιστεύω, τὴν διαταγὴν νὰ φύγῃς ἀπὸ τὴν ἔπαυλιν.

— Ναί, Ἐκλαμπρότατε, καὶ δι' αὐτὸ ἦλθα. Ἐλπίζω πῶς ἡ Ἐξοχότης σας θὰ σκεφθῇ περισσότερον καὶ δὲν θὰ μὲ διώξῃ, ἐμένα καὶ τὰ πτωχὰ μου παιδιὰ ἀπὸ τὸ κτῆμα, ἀφ' οὗ ὁ μακαρίτης ἄνδρας μου ἐπλήρωνε πάντα τακτικά τὸ ἐνοίκιον.

— Ἀνοησίαις! Ἦθελα νὰ ἠξέυρω τί σοῦ ὠφελεῖ σὲ καὶ τὰ παιδιὰ σου νὰ μείνετε εἰς τὸ κτῆμα καὶ νὰ ἐξοδεύεσθε καὶ τὸ τελευταῖον λεπτόν ἀπὸ ὅσα σὰς ἄφησεν ὁ σύζυγός σου καὶ νὰ μὴν πωλήσετε τὰ γεωργικὰ ἐργαλεῖα καὶ τὰ γεννήματά σας καὶ νὰ ὑπάγητε νὰ ζήσητε εἰς κανὲν μικρὸν χωρίον, ὅπου νὰ διατηρήσετε τὰ χρήματά σας. Ὅλοι οἱ ἐνοικιασταὶ μοῦ εἰξεύρουν πολὺ καλὰ ὅτι δὲν ἐπιτρέπω ποτὲ εἰς τὰς χήρας νὰ διατηροῦν τὰ κτήματα τὰ ὅποια εἶχον οἱ σύζυγοί των.

— ὦ, σὶρ Χριστοφόρε, συλλογισθῆτε ὀλίγον περισσότερον· ἂν πωλήσω τὸ χορτάρι, τὸ σιτάρι καὶ τὰ ζῶα, ἂν πληρώσω τὰ χρέη μου καὶ βάλω ὅ,τι περισσεύσῃ εἰς τὸν τόκον, θὰ μείνουν τόσα ὀλίγα ποῦ μόλις θὰ μᾶς φθάνουν νὰ μὴν ἀποθάνωμεν ἀπὸ τὴν πείναν. Καὶ πῶς θὰ ἠμπορέσω ν' ἀναθρέψω τὰ παιδιὰ μου καὶ νὰ τὰ βάλω εἰς μίαν τέχνην; Ὁ ἀναγκασθὸν νὰ

δουλεύουν εἰς τὰ χωράφια μὲ τὸ ἄροστρον, ἐν ᾧ ὁ πατέρας των ἦτο ὁ καλλίτερος ἀπὸ τοὺς μισθωτὰς ποῦ ἔχετε εἰς τὰ κτήματά σας. Ὁ πατέρας των δὲν ἐπωλοῦσε ποτὲ τὸ σιτάρι του ἀπὸ τ' ἄλωνι, ὡσάν ἄλλοι ποῦ ἦσαν τῆς ἀνάγκης, οὔτε τὸ ἄχυρο ἀλλὰ τὸ ἐφύλαγε διὰ τὰ ζῶα μας. Καὶ μοῦ εἶπε τὴν στιγμὴν ποῦ ἐπαράδινε ψυχὴν: Κύτταξε νὰ μὴ φύγῃς ἀπὸ τὸ κτῆμα, ἂν σὲ ἀφήσῃ ὁ σὶρ Χριστοφόρος.

— Ἄκουσε, εἶπεν ὁ σὶρ Χριστοφόρος, εὐθύς ἅμα οἱ λυγμοὶ τῆς κυρίας Χάρτοπ διέκοψαν τὴν ἀγόρευσίν της, ἄκουσέ με καὶ προσπάθησε νὰ σκεφθῆς λογικώτερα. Ποῦ ἠξέυρεις σὺ νὰ δι-οικήσῃς κτῆμα; Ὁ ἀναγκασθῆς νὰ πάρῃς ἕνα ἄνδρα νὰ τὸ διευθύνῃ καὶ αὐτὸς ἢ θὰ σὲ καταχράσῃ καὶ θὰ σὲ κλέπτῃ ἢ θὰ σὲ καταφέρῃ νὰ τὸν ὑπανδρευθῆς.

— ὦ, σὶρ Χριστοφόρε, δὲν εἶμαι τέτοια γυναῖκα ἐγὼ· κανεὶς δὲν ἠμπορεῖ νὰ εἴπῃ κακὸν λόγον δι' ἐμέ.

— Βέβαια, διότι ἕως τώρα ποτὲ ἀκόμη δὲν ἔγεινες χήρα. Αἱ γυναῖκες εἶνε πάντα τρελλαί· ἀλλὰ ποτὲ δὲν ξετρελλαίνονται τόσον ὅσον ὅταν γίνωνται χήραι. Τὸ κάτω κάτω τῆς γραφῆς τί θὰ ὠφεληθῆς, ἂν ἀφ' οὗ μείνης εἰς τὸ κτῆμα τέσσαρα ἔτη ἀκόμη, ἐξοδεύσης τὰ ὀλίγα χρήματά σου, καταστρέψῃς τὰ χωράφια, καὶ καθυστερῆς τὰ μισὰ ἐνοίκια, ἢ πάρῃς ἄνδρα κανένα ἐλεινὸν ποῦ νὰ σὲ ὑβρίζῃ καὶ νὰ δέρνῃ τὰ παιδιὰ σου.

— Σὰς βεβαιῶ, σὶρ Χριστοφόρε, ἠξέυρω πολὺ καλὰ τὰς γεωργικὰς ἐργασίας, διότι ἔζησα μέσα εἰς τὰ χωράφια ἀπὸ μικρὸ κοριτσάκι. Καὶ εἶπειτα, δὲν εἶμαι μόνη ποῦ τὸ κάμνω. Ὁ ἄνδρας μου εἶχε μίαν θείαν καὶ διηύθυνε ἕνα κτῆμα εἰκοσι πέντε χρόνια, καὶ ἄφησε κληρονομίαν εἰς ὄλους τοὺς ἀνεψιούς καὶ εἰς ὅλας τὰς ἀνεψιάς της, καὶ εἰς τὸν ἄνδρα μου ἀκόμη, ποῦ ἦτο ἀκόμη μέσα εἰς τὴν κοιλιὰ τῆς μάννας του.

— Πιθανόν, ἀλλὰ θὰ ἦτο καμμία ἀνδρογυναῖκα ἴσα μ' ἐκεῖ ἐπάνω, μὲ μάτια ἄγρια καὶ χονδρὴ φωνή, καὶ ὅχι χήρα μὲ τριανταφυλλιά μάγουλα, ὡσάν ἐσὲ, κυρία Χάρτοπ.

— Νὰ σὰς εἰπῶ, δὲν ἄκουσα νὰ λέγουν ὅτι ἦτο ἄσχημη ὅπως τὴν φαντάζεσθε. Ἐλεγαν μάλιστα πῶς τὴν ἐζήτησαν ἄνθρωποι ποῦ δὲν εἶχαν καθόλου τὸ μάτι εἰς τὰ λεπτά της.

— Καλὰ, καλὰ, αὐτὰ σκέπτεσθε ὅλαι· κάθε ἄνδρας ποῦ σὰς κυττάζει ἔχει ὄρεξι νὰ σὰς πάρῃ γυναῖκα, καὶ θὰ σὰς ἀγαπᾷ τόσον περισσότερον ὅσα περισσότερα παιδιὰ ἔχετε καὶ ὀλιγοτέραν περιουσίαν. Ὅ,τι ἀποφασίζω ἐγὼ τὸ ἀποφασίζω μὲ σκέψιν καὶ ποτὲ δὲν μεταβάλλω ἀπόφασιν. Ἐκεῖνο ποῦ σὲ συμβουλεύω εἶνε νὰ πωλήσῃς ὅσον ἠμπορέσῃς ἀκριβώτερα τὰ γεννήματά σου καὶ τὰ γεωργικὰ ἐργαλεῖά σου, καὶ

νὰ ὑπάγῃς εἰς κάποιαν γωνίαν νὰ ζήσης ὅπως ὅπως. Τώρα πηγαινε εἰς τὸ δωμάτιον τῆς κυρίας Βελλαμῆ, καὶ παρακάλεσέ την νὰ σοῦ δώσῃ ὀλίγο τσάι νὰ πιθῆς.

Ἡ κυρία Χάρτοπ ἐννοοῦσα ἐκ τοῦ τόνου τοῦ σὶρ Χριστοφόρου ὅτι ἔμενε ἀμετάπειστος, ἐχαίρετισεν αὐτὸν βαθέως καὶ ἐξῆλθε τῆς βιβλιοθήκης, ἐν ᾧ ὁ βαρὸνος, καθίσας εἰς τὸ γραφεῖόν του, ἔγραψε τὴν ἐπομένην ἐπιστολήν:

Κύριε Μάρκαμ.

Μὴ φροντίζετε διόλου νὰ ἐνοικιάσητε τὸν εἰς Κροουσφούτ οἰκίσκον. Σκοπεῦω νὰ βάλω εἰς αὐτὸν τὴν χήραν Χάρτοπ, ὅταν ἀναχωρήσῃ ἀπὸ τὴν ἀγροικίαν, τὴν ὁποίαν εἶχε μισθώσῃ ὁ σύζυγός της. Ἄν δύνασθε νὰ εὔρεθῆτε ἐδῶ τὸ σάββατον εἰς τὰς ἑνδεκά τὸ πρῶν, θὰ κάμωμεν ἕνα περίπατον ἑφιπποὶ καὶ θὰ συνεννοηθῶμεν πῶς νὰ ἐκτελέσωμεν μερικὰς ἐπισκευὰς καὶ νὰ προσθέσωμεν ὀλίγην ἔκτασιν ἐδάφους εἰς τὸν οἰκίσκον ὅπως ἐπαρκῆ εἰς διατροφήν μιᾶς ἀγελάδος καὶ τινων χοίρων.

Διατελῶ...

Χριστοφόρος Σέβερελ.

Ὁ σὶρ Χριστοφόρος ἀφ' οὗ ἐσήμανε τὸν κῶδωνα καὶ διέταξε ν' ἀποστείλωσιν εἰς τὸν πρὸς ἕν ὄρον τὴν ἐπιστολήν ἐκείνην, ἐξῆλθε. Εὐρὼν ἐγκαταλελειμμένα τὰ προσκεφάλαια, διηυθύνθη εἰς τὴν πρόσοψιν τοῦ οἰκοδομήματος, ἐνθα παρὰ τὴν κυρίαν εἴσοδον εὐρίσκετο τὸ εὐρὺ ἀψιδωτὸν παράθυρον τῆς αἰθούσης· τὸ παράθυρον τοῦτο ἠνοιγετο ἐπὶ τοῦ ἀνδῆρου, ἔχων πρὸ αὐτοῦ τὸ ὠραῖον πανόραμα τοῦ λειμῶνος, περιφρασσομένου ὑπὸ ὠραίων δένδρων. Τὸ παράθυρον ἦτο ἀνοικτὸν καὶ ὁ σὶρ Χριστοφόρος εἰσελθὼν εὗρε τὸν ζητούμενον ὄμιλον, ἐξετάζοντα τὰς προόδους τοῦ μήκην περατωθείσης ὀροφῆς. Εἶχε τὸν αὐτὸν γοθικὸν ρυθμὸν τοῦ ἐστιατορίου, ἀλλ' ἦτο περισσότερον ἐπεξεργασμένη καὶ ὠμοιάζε πρὸς λίθινον τρίχαπτον ἀβρῶς κεχρωματισμένον. Τὸ τέταρτον τῆς ὀροφῆς ὑπελείπετο ἐτι ἀζωγράφητον, ὑπ' αὐτὸ δὲ ἦσαν σεσωρευμένα ἱκρία, κλίμακες καὶ ἐργαλεῖα.

— Ὁ Φραντσεσκὸς ἐπροχώρησε κάπως σήμερον, εἶπεν ὁ σὶρ Χριστοφόρος· σοῦ εἶνε ἕνας φοβερὸς ἀκαμάτης! νομίζω ὅτι ἔχει τὸ δῶρον νὰ κοιμᾶται ὀρθός, μὲ τὸν χροστῆρα εἰς τὸ χέρι. Ἄλλὰ θὰ τὸν κεντήσω· εἰδεμῆ αὐταὶ αἰ σκαλωσῆσαι θὰ εἶνε ἀκόμη εἰς τὴν θέσιν των ὅταν ἔλθῃ ἡ μνηστῆ, ἂν πρὸ πάντων, Ἀντώνιε, ἐκτελέσετε τὴν ἐφοδὸν μὲ κάποιαν στρατηγικὴν ἐπιδειξιότητα.

— ὦ, ἡ πολιορκία εἶνε τὸ πληκτικώτερον μέρος τοῦ πολέμου, εἶπεν ὁ λοχαγὸς Οὐεῖμπράου μειδιῶν.

— Ὅχι, ὅταν ὁ πολιορκητὴς συνεννοῖται

μὲ τοὺς ἐν τῷ φρουρίῳ. Καὶ τοῦτο θὰ συμβαῖνῃ ἂν ἡ Βεατρίκη ἔχῃ τὴν τρυφερὰν καρδίαν τῆς μητρὸς της ὅπως ἔχει καὶ τὴν καλλονὴν της.

— Πῶς σὰς φαίνεται, σὶρ Χριστοφόρε, εἶπεν ἡ λαίδη Σέβερελ, ἣτις ἐφάνη συσπάσασα τὰς ὀφρὺς ἐπὶ ταῖς ἀναμνήσεσιν ὡς ἀνεκάλεσεν ὁ σύζυγός της, πῶς σὰς φαίνεται ἡ Σίβυλλα τοῦ Γκουέρτσιν ἐπάνω ἀπ' αὐτὴν τὴν θύραν, εἰαν θὰ τοποθετήσωμεν τὰς εἰκόνας; Εἶνε σχεδὸν χαμένη εἰς τὴν αἴθουσάν μου.

— Πολὺ καλὰ, ἀγαπητῆ μου, ἀπήντησε μετὰ στοργῆς ὁ σὶρ Χριστοφόρος, ἂν θέλετε νὰ στερήσετε τὸ δωμάτιόν σας τοιοῦτου κοσμήματος. Τὰς προσωπογραφίας μας, τὰς ὁποίας ἐζωγράφησεν ὁ σὶρ Ἰσοῦας, θὰ τοποθετήσωμεν ἀπέναντι τοῦ παραθύρου καὶ τὴν Μεταμόρφωσιν εἰς αὐτὸ τὸ ἄκρον. Βλέπετε, Ἀντώνιε, ὅτι δὲν ἀφίνω καμμίαν καλὴν θέσιν διὰ σὰς καὶ τὴν σύζυγόν σας. Θὰ σὰς στρέψωμεν τὸ πρόσωπον πρὸς τὸν τοῖχον, εἰς τὴν πινακοθήκην· ἀλλὰ καὶ σεῖς ἠμπορεῖτε νὰ μᾶς ἐκδικηθῆτε βραδύτερον.

Κατὰ τὴν συνδιάλεξιν ταύτην ὁ Τζίλιφιλ στραφεὶς πρὸς τὴν Αἰκατερίναν εἶπε:

— Ὑπερ πάν ἄλλο προτιμῶ τὴν θεάν τὴν ὁποίαν ἔχομεν ἀπ' αὐτὸ τὸ παράθυρον.

Αὕτη δὲν ἀπήντησεν, ὁ δὲ Τζίλιφιλ βλέπων ὅτι οἱ ὀφθαλμοὶ της ἐπληροῦντο δακρύων προσεῖπε:

— Περιπατοῦμεν ὀλίγον; Ὁ σὶρ Χριστοφόρος καὶ ἡ λαίδη φαίνονται ἀπησχολημένοι.

Ἡ Αἰκατερίνα συγκατετέθη, καὶ εἰσῆλθον εἰς δενδροστοιχίαν ἄγουσαν μετὰ πολλοὺς ὑπὸ μεγάλα δένδρα ἐλιγμοὺς εἰς ἀνθόφυτον πρασιάν. Καθ' ὄλον τὸν καιρὸν τούτων εἰσίων ὁ Μαίηναρδ Τζίλιφιλ ἐγένωσκεν ὅτι δὲν ἦτο τὸ ἀντικείμενον τῶν σκέψεων τῆς Αἰκατερίνης καὶ πρὸ πολλοῦ εἶχε συνηθίσῃ νὰ φέρῃ τὸ βάρος τῆς διαθέσεως ταύτης τοῦ πνεύματος, ἣν ἡ νεᾶνις ἀπέκρυπτεν ἐπιμελῶς ἐκ τῶν ἄλλων.

Ἐφθασαν εἰς τὴν πρασιάν, διῆλθον τὴν ἐπὶ τῆς πυκνῆς φραγῆς θύραν καὶ εὐρέθησαν αἰφνης ἐν μέσῳ φωταυγοῦς βλαστήσεως, ἣτις μετὰ τὰς σκιεράς δενδροστοιχίας, ἀφ' ὧν ἐζήρχοντο, ἐθάμβουε τὰ βλέμματα. Ἡ ζωηρὰ ἐντύπωσις ἐπηυξάνετο ὑπὸ τοῦ κυματισμοῦ τοῦ ἐδάφους, ὅπερ κατερχόμενον ἀπὸ τῆς θύρας ἀνήρχετο πρὸς τὴν ἀντίθετον πλευράν, ἀπολήγον εἰς πορτοκαλεῶνα.

Τὰ ἄνθη διέχεον τὰ ἠδύτατα μῦρά των. Τὰ πάντα ἐφαίνοντο ὅτι ἐτέλουν ἐορτήν, τὰ πάντα ἐφαίνοντο εὐτυχία καὶ πῶς· θὰ ἐνόμιζε τις ὅτι ἡ λύπη δὲν ἔχει λόγον ὑπάρξεως ἐπὶ τοῦ κόσμου. Οὕτω διενοεῖτο ἡ Αἰκατερίνα. Ἐν ᾧ ἐβάδιζε διὰ τῶν πρασιῶν, ὧν τὰ ἄνθη παρετήρουν αὐτὴν δι'

ἐκπλήκτων ὀφθαλμῶν, ἠσθάνθη ὀξύτερον τὸ αἶσθημα τῆς μονώσεως αὐτῆς ἐν τῇ δυστυχίᾳ τῆς, καὶ τὰ δάκρυα, ἅτινα τέως κατέπιπτον βραδέως ἐπὶ τῶν ὤχρῶν παρειῶν τῆς ἐξέθορον σφοδρῶς μετὰ λυγμῶν.

Καὶ ἐν τούτοις πλησίον τῆς εὐρίσκειτο ἄνθρωπος ἀγαπῶν αὐτήν, οὗ ἡ καρδία μετὰ τῆς ἰδικῆς τῆς συμπάσχουσα δὲν ἠδύνατο ἐν τούτοις νὰ τὴν παραμυθήσῃ. Ἄλλ' ἡ νεᾶνις ἦτο ἐξηρησιμένη κατ' αὐτοῦ, διότι οἱ πόθοι τοῦ διέφερον τῶν ἰδικῶν τῆς· πρὸς δὲ εἶχε τὴν πεποίθησιν, ὅτι οὗτος κατεδίκαζε τὰς παράφρονας ἐλπίδας δι' ὧν ἐβαυκαλάτο, αὕτη δὲ ἡ ἰδέα ἠμπόδιζεν αὐτήν νὰ εὕρῃ ἀνακούφισιν ἐν τῇ συμπαθείᾳ τοῦ. Ἡ Αἰκατερίνα ἀπεμακρύνετο τῆς συμπαθείας ἐκείνης ἢν ὑπέθετε μεμιγμένην μετ' ἐπικρίσεως, ὅπως τὸ παιδίον ἀπομακρύνεται τῶν λιχνευμάτων, ἅτινα φαντάζεται ὑποκρύπτοντα ἰατρικόν.

— Ἀγαπητὴ Αἰκατερίνα, νομίζω ὅτι ἀκούω φωνάς, εἶπεν ὁ Τζίλιφιλ· πιθανὸν νὰ ἔρχωνται πρὸς τὸ μέρος μας.

Ἐνόησεν αὕτη, εἰθισμένη δ' οὕσα ν' ἀποκρύπτῃ τὰς συγκινήσεις τῆς, ἀπέμαξε τὰ δάκρυά τῆς καὶ ἔδραμεν εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον τοῦ κήπου ὅπως δρέψῃ δῆθεν βόδον. Μετ' ὀλίγον εἰσῆλθεν ἡ λαίδη Σέβερελ, στηριζομένη ἐπὶ τοῦ βραχίονος τοῦ λοχαγοῦ Οὐεϊμπράου, ἐπομένου τοῦ σὶρ Χριστοφόρου. Ἐστησαν ὅπως ἐξετάσασιν τὰς συστάδας τῶν γερανίων παρὰ τὴν θύραν· ἐν τῷ μεταξὺ ἡ Αἰκατερίνα ἐπλησίασε κρατούσα κάλυκα βόδου.

— Ἰδοῦ, εἶπεν εἰς τὸν σὶρ Χριστοφόρον, ἐν ὠραίῳ τριαντάφυλλον διὰ τὴν κομψοδύχνην σας.

— Ἄ! μαϊμουδίτσα μὲ τὰ μαῦρα μάτια, εἶπεν οὗτος θωπεύσας τὴν παρειὰν αὐτῆς, ἔτσι λοιπόν, μάς ἔφυγες μὲ τὸν Μαίηκαρδ διὰ νὰ τὸν βασανίσῃς περισσότερον ἢ νὰ τὸν φέρῃς περισσότερον εἰς τὰ νερά σου. Πρέπει νὰ μάς τραγουδήσῃς τὸ *Ho perduto* πρὶν ἀρχίσωμεν τὸ πικέτον μας. Ὁ Ἀντώνιος φεύγει αὔριον, ὅπως ἤξεύρεις· πρέπει μὲ τὸ τραγοῦδί σου νὰ τὸν καταστήσῃς αἰσθηματικὸν ἐρωτόληπτον, ὥστε τοιοῦτος νὰ φανῇ εἰς τὴν Βάθ.

Ἐλαβε τὸν βραχίονα τῆς Αἰκατερίνης, εἰπὼν εἰς τὴν λαίδην Σέβερελ :

— Ἐλάτε, Ἐρριέτη.

Καὶ ἐβάδισε πρὸς τὸν οἶκον.

Ἡ συνοδεία εἰσῆλθεν εἰς αἴθουσάν τινα, ἣτις εἶχεν ἀψιδωτὸν παράθυρον, ὡς ἡ βιβλιόθηκη, καὶ ὀροφὴν διάγλυφον, κεκοσμημένην δι' οἰκογενειακῶν ἐμβλημάτων. Ἐν τῇ πλήρει προσωπογραφίῳν αἰθούσῃ ταῦτη παρετίθετο τὸ τέιον, καὶ κατ' ἐκάστην ἐσπέραν, εὐθὺς ὡς τὸ ὠρολόγιον τῆς αὐλῆς ἐσήμαινε τὴν ἐνάτην

ὥραν, ὁ σὶρ Χριστοφόρος καὶ ἡ λαίδη Σέβερελ ἔπαιζον τὸ πικέτον αὐτῶν μέχρι τῆς δεκάτης καὶ ἡμισείας.

Ἐπλησίαζεν ἡδὴ ἡ ἐνάτη ὥρα καὶ ἡ Αἰκατερίνα ἠναγκάσθη νὰ καθίσῃ εἰς τὸ κλειδοκύμβαλον καὶ νὰ μέλψῃ τὰ προσφιλή εἰς τὸν σὶρ Χριστοφόρον τεμάχια, τοῦ Ὀρφέως τοῦ Γλοῦκ, μελοδράματος παριστανομένου τότε ἐν τοῖς θεάτροις τοῦ Λονδίνου πρὸς εὐτυχίαν τῆς γενεᾶς ἐκείνης. Συνέπεσε τὴν ἐσπέραν ἐκείνην τὸ αἶσθημα ὅπερ ἐξέφραζον οἱ δύο οὗτοι στίχοι :

Che faro senza Euridice ?

καὶ

Ho perduto il bel semblante,

δι' ὧν ὁ Ὀρφεὺς ἐκφράζει τὴν θλίψιν αὐτοῦ μετὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ προσφιλοῦς ὄντος, νὰ ταυτίζηται πρὸς τὸ πλημμυροῦν τὴν καρδίαν τῆς Αἰκατερίνης αἶσθημα. Ἡ συγκινήσεις, ἀντὶ νὰ παραβλάψῃ τὴν φωνὴν τῆς, ἐπνύζανε τὴν δύναμιν αὐτῆς. Ἡ μουσικὴ ἰδιοφυῖα τῆς Αἰκατερίνης ἦτο τὸ μέγιστον τῶν προσόντων τῆς, τῇ παρεῖχε δὲ μεγάλην ὑπεροχὴν ἐπὶ τῆς ἐξ εὐγενῶν δεσποινίδος, εἰς ἣν ὁ Ἀντώνιος ἐμελλε ν' ἀποτεῖν τὰς ἐρωτικὰς φιλοφρονήσεις τοῦ· ὁ ἔρωτος τῆς λοιπὸν, ἡ ζηλοτυπία τῆς, ἡ ἀλαζονεία τῆς, ἡ κατὰ τῆς τύχης ἀνταρσία τῆς συννηώθησαν εἰς περιπαθῆ ὄρμην ἐκδηλωθεῖσαν διὰ τόνων παθητικωτάτων.

— Λαμπρά, Αἰκατερίνα, εἶπεν ἡ λαίδη Σέβερελ κατὰ τινα διακοπήν. Ποτὲ δὲν σὲ ἤκουσα νὰ τραγουδήσῃς τόσο ὠραία. Ἐπανάλαβε αὐτὸ τὸ κομμάτι ἄλλην μίαν φοράν

Ἡ νεᾶνις ἤρξατο πάλιν ἄλλ' ὅτε ἔφθασεν εἰς τὸ τέλος ὁ σὶρ Χριστοφόρος ἐφώνησεν : Ἄλλη μία ! εἰ καὶ τὸ ὠρολόγιον εἰδείκνυεν ἡδὴ τὴν ἐνάτην ὥραν. Ὅτε δ' ἐσβέσθη ὁ τελευταῖος φθόγγος εἶπε :

— Τοῦ διαβόλου μου τὴν μαϊμουδίτσα μὲ τὰ μαῦρα μάτια ! Ἐλα τώρα, δόσε μας τὸ τραπέζι διὰ τὸ πικέτο.

Ἡ Αἰκατερίνα ἠνοιξε τὴν τράπεζαν καὶ ἐτοπθέτησε τὰ παιγνιόχαρτα· εἶτα δι' εὐστροφίας περὶ τὰς κινήσεις ἀξίας ἀρχαίας νύμφης, ἐγνοῦπέτησε πρὸ τοῦ σὶρ Χριστοφόρου, ὅστις ἔκλυψεν ἐπ' αὐτῆς καὶ ἐθώπευσε μειδιῶν τὴν παρειὰν τῆς.

— Αἰκατερίνα, εἶνε γελοῖον αὐτὸ ποῦ κάμνεις, εἶπε ἡ λαίδη Σέβερελ. Πολὺ θὰ νύχαριστούμην ἂν ἔπαυες αὐτοὺς τοὺς θεατρικὺς τρόπους.

Ἀνηγέρθη δι' ἐνὸς πηδήματος, καὶ διέταξε τὰ μουσικὰ αὐτῆς τετράδια· εἶτα δὲ βλέπουσα τὸν βαρόνον καὶ τὴν σύζυγόν του ἐνησυχολημένους εἰς τὸ παιγνιδίον των ἐξῆλθεν ἀθροῦσως.

Ὁ λοχαγὸς Οὐεϊμπράου εἶχε μείνη κεκλιμένος παρὰ τὸ κλειδοκύμβαλον κατὰ τὴν διάρ-

κειαν τοῦ ἄσματος, ὁ δὲ Τζίλιφιλ εἶχε βίβηθι ἐπὶ ἀνακλίντρον ἐν τῷ ἄκρῳ τῆς αἰθούσῆς.

Ἐπειτα ἐκάτερος ἔλαβε βιβλίον τι. Ὁ μὲν Τζίλιφιλ τὸ τελευταῖον φυλλάδιον τοῦ «Gentleman's Magazine», ὁ δὲ λοχαγὸς ἐξαπλωθεὶς ἐπὶ κλισμοῦ παρὰ τὴν θύραν ἠνοιξε τὸν Φωμπλάς. Τότε πλήρης σιωπῆ ἐπῆλθεν ἐν τῇ αἰθούσῃ ἐκείνῃ, ἣτις πρὸ δέκα λεπτῶν ἐπάλλετο ὑπὸ τῶν περιπαθῶν τόνων τῆς Αἰκατερίνης.

(Ἐπεται συνέχεια).

ΚΡΗΤΗ ΚΑΙ ΚΡΗΤΕΣ

[Συνέχεια· ἴδε προηγούμενον φύλλον].

Πρωϊκαίτατα κατελίπομεν τὸ χωρίον Κλήμα. Κατελθόντες μικρὸν ἐτρέπημεν πρὸς ἀνατολάς, καὶ διὰ μέσου φυτειῶν χωροῦντες προσεπελάσαμεν, κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς πεδιάδος τῆς Μεσσαρῆς, τὰς ὄχθας ἀβαθοῦς ποταμοῦ ὅστις θὰ ἦναι ὁ Ληθαῖος⁽¹⁾. Διέβημεν αὐτὸν καὶ κατηθύνθημεν εὐθὺς πρὸς τὸ χωρίον «Ἁγιοὶ Δέκα» τὸ ἐγγὺς τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας Γόρτυνος ἐγεγέρθη. Ἐβαίνομεν διὰ πεδιάδος θαλασσίας, μὴ στερουμένης εὐαρέστου τινὸς ποικιλίας. Αἱ γαῖαι ποῦ μὲν ἦσαν καλλιεργημένα ποῦ δὲ χέρσοι ἐντελῶς. Τὰ δημητριακὰ ἐπιδίδουσι θαυμασιῶς εἰς τὴν παχεῖαν τῆς Μεσσαρῆς ἄρουραν, ἣτις δύναται ν' ἀποκληθῇ ὁ εὐρύς τῆς Κρήτης σιτοβολῶν. Ἐνίοτε, καὶ παρὰ τὰ χωρία ἰδίως, ἐφαίνοντο λαχανόκηποι, καὶ δένδρα ὀπωροφόρα. Ἀγέλαι βοῶν καὶ βουβάλων ἔβασκον νωθρῶς τὰς παχείας νομάς. Ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν μεμονωμένον προέκυπτεν ἀπὸ τῆς γῆς ἐρείπιον Ῥωμαϊκοῦ ἢ Ἐνετικῆς τείχους, καὶ κιονόκρανον μεταγενεστέρως τέχνης κατέκειτο περαιτέρω ἐντὸς ἀγροῦ ἀκαλλιεργήτου. Αἱ ἐποχὰὶ πάσαι ἐπεδείκνυον τοὺς ἀφώνους αὐτῶν ἀντιπροσώπους ἐν τῷ εὐρυτάτῳ ἐκείνῳ καὶ ἀκατατάκτῳ μουσεῖῳ, ἐνθα, παρὰ τὸν σπόνδυλον στήλης Ἑλληνικῆς, ἔβλεπέ τις ἐπὶ λίθου ἀπωτέρω τὴν ἀδέξιον γραμμὴν τοῦ Ῥωμαίου τεχνίτου, καὶ τοῦ Ἐνετοῦ στρατιώτου τὸ ἀσβεστόκτιστον τεῖχος. Δεσπότης, τοὺς δεσπότης πάντας δαμάζων, καὶ τὰς ἐποχὰς πάσας ἰσοπεδῶν ἐπλανάτο ὑπερθεῖν ὁ καταστροφεὺς χρόνος. Ποικίλοι πληθυσμοὶ ἐβίωσαν ποτε εἰς τὸ πεδίον τοῦτο. Ἀντιπαρῆλθον πάντες, καὶ μόνον ἀπὸ τὰ ἄμορφα λείψανα καὶ τὰ συντετριμμένα μνημεῖα τῆς τέχνης των μοχλοῦμεν σήμερον νὰ συμπεράνωμεν περὶ τοῦ βίου, τῆς πολιτείας, καὶ τῶν ἐξῆων αὐτῶν.

Τὸ χωρίον «Ἁγιοὶ Δέκα», εἰς ὃ μετὰ ἱκανὴν πορείαν ἀφίχθημεν ἡδὴ, ἀπλοῦται παρὰ τὸ εὐ-

(1) Κατ' ἄλλους ὁ Ληθαῖος εἶναι ὁ τὸν χωρὸν τῆς Γόρτυνος διαρρέων μικρὸς ποταμὸς.

ρύτατον πεδίον. Συνορεύει πρὸς τὰς χαμηλοτέρους κλίσεις τῶν παρακειμένων τῇ Ἰδῇ βουνῶν, ὀφείλει δὲ τὴν φήμην αὐτοῦ εἰς τὴν γειτνιασίαν τοῦ πρὸς τὴν «τειχιόεσσαν» Γόρτυνα, ἥς τὰ ἐρείπια βλέπει τις μικρὸν ἀπωτέρω, κατὰ τὸν χωρὸν ἐνθα τελοῦνται σήμερον αἱ ἀνασκαφαί. Ἐπισημοτάτη τῶν Κρητικῶν πόλεων ἐγένετό ποτε ἡ ἀρχαία Γόρτυς. Ὑπῆρξεν ἐφάμιλλος καὶ ἀντίπαλος τῆς Κνωσσοῦ, ἐπέζησε δὲ ἀκαμμία τῆς ἀντιζήλου τῆς. Ἀμφισβητεῖται ἡ ἀρχὴ τοῦ ὀνόματος αὐτῆς. Κατὰ τοὺς μὲν ἐκτίσθη ἀπὸ τὸν φερώνυμον υἱὸν τοῦ Ῥαδαμάνθυος, κατ' ἄλλους ὅμως ἐθεμελιώθη καὶ κατακρήθη τὸ πρῶτον ἀπὸ τοὺς ἐκ τῆς Πελοποννησιακῆς Γόρτυνος ἀποίκους. Ἡ ἐπικαιρος αὐτῆς θέσις συνέτρεχε τὴν ἐμπορικὴν καὶ τὴν ἄλλην τῆς πόλεως ἀκμὴν. Δεχομένη τὰ πλοῦσια προϊόντα τοῦ πεδίου, ἐδέχετο, διὰ τοῦ ἐπίνειου αὐτῆς Μετάλλου, τῆς ξένης τὰ ἐμπορεύματα. Περιφημοῦσα διὰ τὸν μοναδικὸν καὶ ἀειθαλῆ αὐτῆς πλάτανον, ὑπὸ τὰ αἰωνίως πράσινα φύλλα τοῦ ὁποίου ἐπαδαφίλευσεν ὁ Ζεὺς τὰς τρυφερότητας αὐτοῦ εἰς τὴν ἀπαχθεῖσαν Εὐρώπῃ, ἦτο περίφημος καὶ διὰ τὸ Πύθιον, διὰ τὸν ναὸν τοῦ Ἐκατόμβου Διός, καὶ τὸν ναὸν τῆς Ἀρτέμιδος. Ὅτε ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἐπέχυσεν εἰς τὴν Κρήτην τὸ ἀνέσπερον φῶς τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἠγέρθη εἰς τὴν Γόρτυνα περικαλλὴς νκὸς εἰς τὸν ἅγιον Τίτον καθιερωθεὶς, καὶ οὔτινος περισώζονται σήμερον οἱ ἠρειπωμένοι τοῖχοι.

Μετὰ βεβαιότητος δύναται τις νὰ ἰσχυρισθῇ, ὅτι οἱ παρὰ τὸν χωρὸν τῆς ἀρχαίας Γόρτυνος καὶ ἐγγὺς τοῦ χωρίου τῶν Ἁγίων Δέκα ἀποκαλυφθέντες κίονες, τὰ τεχνώματα, αἱ ἐνεπίγραφοι πλάκες, τὰ ἐρείπια, τὰ μαρτυροῦντα τὴν πάλαι ἀκμὴν τοῦ οἰκοδομήματος, πάντα συλλήβδην τὰ ὄρθια ἔτι ἰστάμενα ἄμορφα μνημεῖα τῆς ἀρχαίας ἀρχιτεκτονικῆς, ἀνήκουσιν εἰς τὸ διάσημον ἱερὸν τοῦ Πυθίου Ἀπόλλωνος. Ὑπάρχουσιν ἐκεῖ ἀρχαιότατα ἐπιγραφαὶ τοῦ θου καὶ Ἰου π. Χ. αἰῶνος βουστροφηδὸν κεχαραγμένα, καὶ διὰ γραμμάτων μεγίστων καὶ σχήματος περιέρχου. Ἐπιγραφή γραφεῖσα εἰς τριπλοῦν κανονίζει χωρογραφικὰς διαφορὰς μεταξὺ τῶν πόλεων Γόρτυνος καὶ Κνωσσοῦ. Ἀτυχῶς ἡ σφύρα κατέθραυσε, εἰς χρόνους προγενεστέρους, τοὺς πολυτίμους ἐνεπιγράφους λίθους, καὶ ἡδὴ εἰς αὐτὰ τὰ ἐρείπια οἰκοδομημάτων μεταγενεστέρων ἀνευρίσκει τις τεμάχια ἐπιγραφῶν χρησιμοποιοηθέντα ἀγροῖκως ὡς οἰκοδομήσιμος ἀπλῶς ὕλη. Τὰ θραύσματα ταῦτα, τῆδε κακεῖσε ἐμφανίζοντα γράμματα, οὐδεμίαν σαφῆ εἶδησιν δύνανται νὰ δώσωσι δυστυχῶς, καθόσον, ἀποκοπέντα ἀπὸ διαφόρων ἐνεπιγράφων πλακῶν καὶ στύλων, ἐχρησιμοποίηθησαν εἰς οἰκοδομὰς.

Πλεῖστα τεμάχια ἀπήχθησαν ἀπωτέρω, ἄλλα δὲ ἐσυλήθησαν παρὰ τῶν ξένων. Λόγῳ ὅμως

ἀξίας, ἡ ἀνακαλυφθεῖσα διάσσημος ἐπιγραφὴ, ἡ μέρος τῆς νομοθεσίας τοῦ Μίνως περισώσασα, εἶνε πολῦτιμος, καὶ διὰ τὰς εἰδήσεις αὐτῆς καὶ διότι δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς τὸ ἀρχαιότατον γνωστὸν πεζὸν κείμενον. Ἡ συγκίνησις ἐν Εὐρώπῃ ὑπῆρξε μεγίστη ἐκ τῆς γορτυνιακῆς ταύτης ἐπιγραφῆς, εὐαρέστως δὲ πρέπει νὰ σημειωθῆ ὅτι ἐγκριτοὶ ἐν Ἀθήναις λόγιοι καὶ νομοδιδάσκαλοι ἠσχολήθησαν, πάνυ φιλοτίμως, εἰς τὸ κείμενον τοῦ ἀρχαιολογικοῦ κειμηλίου. Σύμπτωσις ἀγαθὴ ἀπεκάλυψε τοὺς μεγάλους ὀγκολίθους, ἐφ' ὧν εὐρηται κεχαραγμένον μέρος τῶν νόμων τοῦ Μίνως. Παρὰ τὸν ῥύακα ὑδρομύλου τινὸς ὑπάρχουσιν οἱ λίθοι, οἱ τοιοῦτον πολῦτιμον εὐρημα ἐνέχοντες. Τὴν ἀγαθὴν σύμπτωσιν ἐβόηθησεν ἡ πεφωτισμένη ἐπιστήμη, καὶ ἤδη ὁ Ἑλληνικὸς κόσμος, ἡ μᾶλλον ὁ κόσμος κατέχει τὸν ἀρχαιολογικὸν τοῦτον θησαυρόν. Οἱ ἐνεπίγραφοι ὀγκολίθοι χρησιμεύουσιν ἤδη ἀντὶ ἐρείσματος εἰς τὸν κτιστὸν αὐλάκα, δι' οὗ χέεται τὸ ὕδωρ τοῦ ὑδρομύλου. Οὐδένα στυλοβάτην λαμπρότερον οὐδενὸς περικαλλοῦς μαρμαρέου γνωρίζω ἐν τῷ κόσμῳ δυνάμενον νὰ παραβληθῆ πρὸς τὸν ἀπλοῦν ἐκεῖνον λίθον τὸν κατακείμενον παρὰ τὰ θεμέλια ἐλείνου ὑδρομύλου.

Εἰς τὴν περιοχὴν τῶν ἀνασκαφῶν, καὶ εἰς τὰ περίξ ἐν γένει τῆς πεδιάδος τῆς Γόρτυνος ἀνεκαλύφθησαν καὶ ἀγάλματα ἄλλα μὲν ἀκέφαλα, ἄλλα ἄποδα, καὶ ἄλλα σχεδὸν ἢ ἐντελῶς συντετριμμένα. Ἀνευρέθησαν ἐκεῖ καὶ κεφαλαὶ μεμονωμένοι, χεῖρες, πόδες, κνήμαι, καὶ ἰκανὸς ἀριθμὸς γλυπτικῶν συντριμμάτων. Ἡ τέχνη δὲν φαίνεται τῆς καλῆς ἐποχῆς. Ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ ἀγάλματα μεταγενεστέρως τέχνης λαμπρῶς διατηρούμενα, καὶ ἀξιοσημείωτα διὰ τὸ εὐρυθμον αὐτῶν καὶ τὴν παράστασιν. Ἐν τούτων, Μακεδονικῆς ἐποχῆς, ἄνδρα Ἀσκληπιάδην εἰκονίζον, εἰδὸν καθ' ὅδον ὑπὸ τῶν μετακομιζόμενων πεζῶν καὶ δι' ἀχθοφόρων ἀπὸ τοῦ χώρου τῶν ἀνασκαφῶν εἰς τὸ ἐν Ἡρακλείῳ Ἑλληνικὸν μουσεῖον. (1) Τὰ πολυτιμότερα ὅμως τῶν ἀρχαιολογικῶν εὐρημάτων, ἐκτὸς τῆς περιεχούσης τοὺς νόμους τοῦ Μίνως ἐπιγραφῆς, ἧτις εἶνε αὐτόχρημα ἀνεκτίμητος, εἰσὶν αἱ ἀνακαλυφθεῖσαι ἐπιγραφαὶ καὶ συνθήκαι, καθ' ὅλου δ' εἶπεῖν οἱ ἐνεπίγραφοι λίθοι οἱ διὰ τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων αὐτῶν καὶ τὴν ἀρχαιότητα σπανιώτατοι ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἐπιγραφικῆς.

Μετὰ τοῦ ὀνόματος τῆς ἀρχαίας Γόρτυνος συνάπτεται καὶ τὸ ὄνομα τοῦ μυθολογικοῦ Λα-

βυρίνου. Ἡ Γόρτυς καὶ ἡ Κνωσσὸς ἀμφισβητοῦσι τὸ κατασκευάσμα τοῦτο, ποῦ ὅμως ἀκριβῶς ὑπῆρξε, καὶ ἂν ὑπῆρξεν οἶον ἢ παράδοσις τὸ διέδωκε δὲν δύναται τις ἀκριβῶς νὰ ὄρῃσῃ. Οἱ πλείους τῶν συγγραφέων τάσσουσι περὶ τὴν Κνωσσὸν τὸν γνήσιον Λαβυρίνον, αἱ δὲ γνώμαι διχάζονται ὡς πρὸς τὸ φυσικὸν ἢ χειροποίητον αὐτοῦ. Ἐπικρατεστέρως κρατεῖ ἡ γνώμη, ὅτι ὁ Λαβυρίνος ὑπῆρξεν οἰκοδόμημα κτιστὸν, σχεδιασθὲν καὶ ἐγεγῆν ὑπὸ τοῦ δεινοῦ ἀθηναίου ἀρχιτέκτονος καὶ μηχανικοῦ Δαιδάλου. Τὸ δαιδαλεῖον οἰκοδόμημα ἦτο ἀντιγραφὴ ἑτέρου λαβυρίνου, ὃν ὁ ἀρχιτέκτων τοῦ Κρητικοῦ οἰκοδομήματος εἶχεν ἴδει καὶ σπουδάσει εἰς Αἴγυπτον. Αἱ ὑποπτοὶ ἀδυναμίαι τῆς συζύγου τοῦ Μίνως Πασιφάης, ἡ γέννησις τοῦ Μινωταύρου, καὶ ὁ φόνος αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Θησέως συνάπτονται πρὸς τὴν ἱστορίαν καὶ τὰ ἐπεισόδια τοῦ Λαβυρίνου. Οὐδέμία ἀμφιβολία, ὅτι ὁ Λαβυρίνος τῆς Γόρτυνος εἶναι μέγα καὶ ἀδαπάνητον λατομεῖον παρασχῶν τοὺς λίθους πρὸς τὴν ἀνέγεισιν τῶν τειχῶν τῆς ἀρχαίας Γόρτυνος, καὶ τὰς οἰκοδομητικὰς ἐργασίας τῶν κατοίκων τῆς πόλεως καὶ τῶν περίξ. Ἀπέχει ὥραν μολὶς ἀπὸ τοῦ χώρου τῶν ἀνασκαφῶν, καὶ κεῖται ἐπὶ τῆς χαμηλοτέρως κλίσεως τῶν παρακειμένων τῇ Ἰδηβουῶν. Ἐὰν ὁ ἀναγνώστης εὐαρεστῆται, ἄς μὲ παρακολουθῆσιν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ Λαβυρίνου τῆς Γόρτυνος. Ἀνήλθομεν ἤδη τὴν ἐπίπονον ἀνωφέρειαν καὶ ἀφιππεύσαμεν πρὸ τοῦ στομίου τοῦ Λαβυρίνου. Τὸ χάσμα εἶναι χαμηλὸν μᾶλλον, ταπεινόμενον δὲ ἀνεπαίσθητως ἕξει εἰς τὰ πρόθυρα τοῦ ἐσωτερικοῦ. Ὁ λίθος εἶναι ψαμμίτης πορώδης καὶ φαιοκίτρινος. Μικρὸν πρὶν ἢ εἰσδύσω εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ Λαβυρίνου ἔστην ἐρευνῶν τὴν ἐσωτερικὴν δεξιόθεν καὶ ἀριστερόθεν εἰσοδον, καὶ πυνθανόμενος περὶ τοῦ ὁδηγοῦ ὅστις, ἀντὶ Ἀριάδνης θελητικῆς, ἐμελλε νὰ μὲ περιαγάγῃ ἐντὸς τῶν ἀπέριων καὶ σκολιωτάτων ἐκείνων ἐλιγμῶν. Ἐνῶ ἠνάπτομεν τὰς ἀναποφεύκτους λαμπάδας, καὶ ἀπεθηκόμενος εἰς τὰ θυλάκια ἡμῶν ἰκανὰ πυρεῖα διὰ τὴν πιθανὴν περίπτωσιν τῆς ἀποσθέσεως τῶν λαμπάδων μας εἶδον αἴφνης ἀπωτέρω ἑμοῦ προβάλλουσαν, ἐντὸς τοῦ σκότους, στιλπνὴν τὴν κεφαλὴν τοῦ Μινωταύρου, τὰς γνάθους κινούσαν, τοὺς ὀφθαλμοὺς στροβιλιζούσαν, καὶ τοὺς ὀδόντας κροτούσαν. Μικρὸν κατὰ μικρὸν ὁ Μινωταύρος, βραδέως περιπατῶν, προσήγγιζε πρὸς ἐμέ. Ὅπισθοχώρησα ἐκπληκτὸς πρὸς τὸ διὰ τῆς ὀπῆς τοῦ σπηλαίου δεισιδύον λάθρα φῶς τοῦ ἡλίου, καὶ ὅτε τὸ θηρίον ἐχώρησε πρὸς τὴν ἐξοδον εἶδον εὐχαρίστως ὅτι δὲν ἦτο τετράποδον, ἀλλὰ δίπουν ἀπλῶς καὶ ἀβλαβέστατον — τοῦλάχιστον τὴν ὥραν ἐκείνην. Ἡ κεφαλὴ ἦν ἐξέλαβον ὡς τὴν τοῦ Μινωταύρου, καὶ τὸ

κινούμενον σῶμα ἦτο ἀπλοῦστατα αἰθιωπῶ δυσειδῆς, μὲ σιμὴν τὴν ῥίνα, οὐλὴν τὴν κόμην, ἀδρὰ τὰ χεῖλη, καὶ τὴν ἐν γένει ἐκφρασιν εἰδεχθῆ. Τὸν αἰθίωπα τοῦτον, ἀγαθώτατον τὴν καρδίαν, ὡς μοι εἶπον, καὶ ὑπηρετοῦντα ἐν τῇ Τουρκικῇ χωροφυλακῇ, εἶχον δώση φιλοφρόνως ἡμῖν πρὸς συνοδείαν αἱ ἐπιτόπιαί ἀρχαί.

(Ἔπεται συνέχεια).

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΠΑΓΑΝΕΛΗΣ

ΑΙ ΝΕΑΙ ΑΘΗΝΑΙ

ἐκ τῶν Ἀθηναϊκῶν Ἐπιστολῶν τοῦ κόμητος de Mouy)

(Συνέχεια· ἴδε προηγούμενον φύλλον).

Οἱ Φράγκοι, οἱ Φλωρεντῖνοι, οἱ Βενετοὶ διήλθον ὡς κατακτηταί, καὶ ἐκ τῆς ἐν Ἑλλάδι διατριβῆς των ἄλλο δὲν σώζεται τίποτε παρὰ μόνον ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ὀλίγα ἐρείπια πύργων. Ἡ τουρκικὴ περίοδος δὲν εἶναι ὀλιγώτερον στεῖρα. Ὀλίγοι θόλοι ἀποκλινεῖς ἐμφαίνουσι μικρὰ ὀθωμανικὰ εὐκτήρια, πλὴν δὲ τούτων παρατηρεῖ τις ἀκόμη ἴχνη βρύσεων, ὧν τὸ σχῆμα κάμνει κατάδηλον τὴν ἰσλαμικὴν ἀρχιτεκτονικὴν καὶ παλαιὸν τζαμίον πολὺ μέτριον τὴν ὄψιν, ὑψοῦται ἐν τῷ μέσῳ τῆς παλαιᾶς ἀγορᾶς τῶν Ἀθηναίων. Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ ἀγορὰ, πρέπει νὰ τὸ ὁμολογήσωμεν, ὑπενθυμίζει συνοικίας τινὰς τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ μάλιστα τὰ περίξ τοῦ παζαρίου. Καὶ ἐν τῇ ἀγορᾷ τῶν Ἀθηναίων βλέπετε δρομίσκους πλήρεις κόσμου, πρόσκαιρα παραπήγματα, ζύλινα μάγαζεῖα, ῥυπαρὰ καπηλεῖα, τσαρούχια κρεμάμενα κατὰ ζεύγη, παλαιὰ κλεφτικὰ τουφέκια, μαχαίρας σχηματιζούσας δέσμας, μαγειρεία καὶ ζαχαροπλαστεία προσβάλλοντα τὰς ῥίνας ἐνεκα τῆς δυνατῆς ὀσμῆς τοῦ ἐλαίου καὶ τοῦ τυρίου. Ἀπειροὶ δὲ ὄχλοι εἶναι ἐκεῖ συνηθροισμένοι· διαβάται βιαστικοί, ὄμιλοι ἀνθρώπων χειρονομούντων καὶ ῥητορευόντων μὲ ἀστείρευτον εὐγλωττίαν, ποιμένες φουστανελοφοροῦντες, νησιῶται μὲ κοντὸν ἐνδυμα καὶ κυανᾶς βράκας, περιφέρονται εἰς τοὺς ἐπισκίους ἐκείνους ἐλιγμούς. Μικροὶ μεταπράται περιάγουσι τὰ χειραμάξια των, κύνες, πρόβατα, ὄνοι, αἶγες καὶ χῆνες ἀναστρέφονται ἐν ἄκρᾳ ἐλευθερίᾳ. Γίνεται δὲ θόρυβος καὶ κινήσις ἐπάνω καὶ κάτω ἀκατάπαυστος ἀνθρώπων, ζῶων, ἀμαξῶν καὶ πάντες συμπιέζονται καὶ συνωθῶνται ὡς νὰ ἦσαν οἰκῆοι καὶ μὲ ἄκραν ζωνρότητα εἰς τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου καὶ ὑπὸ τὸν αἴθριον καὶ κυανοῦν οὐρανόν. Ὁ νεώτερος ἀνατολικὸς βίος ὑπάρχει ἐκεῖ ζωντανός, φαντάζομαι δὲ ὅτι καὶ ὁ ἀρχαῖος τοιοῦτος θὰ ἦτο, διότι βεβαίως καὶ ἡ παλαιὰ ἀ-

γορὰ, πλὴν τῶν ἐνδυμασιῶν, ἐπαρουσίαζεν ὁμοίαν περίπου ἀταξίαν.

Οἱ ἀρχαιολόγοι ἔχουσι πολὺ συζητήσῃ περὶ τοῦ ἐὰν ὁ χώρος οὗτος εἶναι αὐτὸς ὁ τῆς παλαιᾶς τῶν Ἀθηναίων Ἀγορᾶς, ὅπου ἐξῆ ὁ εὐθέης ἄνθρωπος τοῦ Ἀριστοφάνους, ὅπου ὁ ἀλαντοπώλης τῶν Ἰππέων ὑβρίζε τὸν Παφλαγόνα Κλέωνα, ὅπου ὁ Σωκράτης διελέγετο πρὸς τὸν Μένωνα, τὸν Φίληθον ἢ τὸν Ἀλκιβιάδην τοὺς θεῖους διαλόγους του. Δὲν εἶμαι εἰς θέσιν νὰ λύσω τὸ πρόβλημα καὶ νὰ παρακολουθῆσω τοὺς διαφόρους συγγραφεῖς εἰς τὰς σοφὰς αὐτῶν συζητήσεις. Εἰς ἐκ τῶν ἐταίρων τῆς ἡμετέρας γαλλικῆς Σχολῆς θέτει τὴν ἀρχαίαν Ἀγορὰν πολὺ μακρὰν τῆς σημερινῆς, εἰς ἄλλο ἄκρον τῆς πόλεως, ἐπὶ ἐκτεταμένου κενοῦ χώρου ἀντικρίζοντος τὴν δυτικὴν πλευρὰν τῆς Ἀκροπόλεως. Τὸ πρᾶγμα εἶναι πιθανόν· ἄλλοι ὅμως ἐπιμόνος ἀντέκρουσαν τὴν γνώμην τοῦ συμπολίτου μας διατεινόμενοι ὅτι ἡ ἀρχαία Ἀγορὰ ἔκειτο ὅπου καὶ ἡ σημερινή. Ὁμολογῶ ὅτι καὶ ἐγὼ πολὺ κλίνω πρὸς ταύτην τὴν γνώμην, διότι οἱ λαοὶ δυσκόλως μεταβάλλουσι τὰς καθημερινὰς των συνθηκὰς καὶ δύναται ἐν ἔθνος δεκάκις νὰ ἀλλάξῃ μᾶλλον τὴν κυβέρνησίν του καὶ τοὺς νόμους του πρὶν ἀποφασίσῃ νὰ ἐκτοπίσῃ τὸν χώρον ἐπὶ τοῦ ὁποῦ καθ' ἐκάστην συνέρχεται, ὅπου πωλεῖ καὶ ἀγοράζει τὰ χρεῖωδη καὶ ἂν κατέστησε κέντρον τοῦ συνήθους βίου του. Πλὴν δὲ τούτου ἡ σημερινὴ ἀγορὰ κεῖται εἰς τὸ κέντρον τῆς παλαιᾶς πόλεως, ὅχι δὲ μακρὰν τοῦ τόπου τούτου μακρὰ ἐπὶ λίθου ἐπιγραφῆ τῶν ἑλληνορωμαϊκῶν χρόνων, ἐρειδομένη ἐπὶ κίονος ἠρειπωμένου, ἐκθέτει τοὺς ὄρους τῆς ἐμπορίας τῶν ἐλαίων, τὸ δὲ ἔλαιον ἀπετέλει ἀνεκὰθεν τὴν κυριωτάτην τῶν ἀττικῶν βιομηχανιῶν. Τέλος δέ, ἀρχαῖον μνημεῖον σχήματος ὀκταγώνου, ὁ καλούμενος Πύργος τῶν Ἀνέμων, ὃν βραδύτερον θὰ λάβω ἀφορμὴν νὰ περιγράψω, ὑψοῦται ἐγγύτατα τῆς σημερινῆς ἀγορᾶς. Ὁ πύργος οὗτος περιεῖχε κλεψύδραν ἢ τοι ὠρολόγιον τὸ ὁποῖον εἰδείκνυε τὰς ὥρας διὰ τῆς ῥοῆς τοῦ ὕδατος, τὰ δὲ δημόσια ὠρολόγια τοποθετοῦνται πάντοτε πλησίον εἰς τοὺς τόπους, ὅπου γίνεται μεγάλη συνάθροισις ἀνθρώπων. Τὰ ἐπιχειρήματα ταῦτα εἶναι ἰκανῶς πειστικὰ καὶ διὰ τοῦτο προσκολλῶμαι εἰς αὐτὰ μετὰ χαρᾶς διὰ νὰ γενῶται εἰς ἐμέ ἡ πεποιθήσις ὅταν διέωρχμαι διὰ τῆς σημερινῆς ἀγορᾶς, ὅτι ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ ὁ συνετὸς Ἰσχύμαχος ἐξέθετε τὰς ἀρχὰς τοῦ Οἰκονομικοῦ καὶ ἡ μήτηρ τοῦ Εὐριπίδου ἐπώλει τὰ λάχανά της, ἔνεκα τῶν ὀκίων μὲ τὴν πικρίαν ἐσκωπτε τὸν τραγικὸν ὁ ποιητὴς τῶν Σφηκῶν καὶ τῶν Νεφέλων.

Ἐννοεῖται οἰκοθεν ὅτι ἡ μεγάλη ἐμπορία τῶν Ἀθηναίων ἀπὸ πολλοῦ ἤδη καιροῦ ἔχει ἐγκα-

(1) Εὐάρεστον ἐκπληρῶ καθῆκον μνημονεύων μετὰ τιμῆς τοῦ ὀνόματος τοῦ κ. Halbherr, ἀρίστου Ἰταλοῦ ἀρχαιολόγου διευθύνοντος τὰς ἐν Γόρτυν ἀνασκαφάς. Ὁ κ. Ἄλμπερτ δια τῶν σπανίων αὐτοῦ πλεονεκτημάτων καὶ τοῦ πεφωτισμένου ζήλου ἐπεσπάσατο τὴν ἐκτίμησιν τῶν συναδέλφων καὶ τὴν εὐκρινῆ ἀγάπην τῶν Κρητῶν.

ταλείψη και τὰ σκοτεινὰ ἐκείνα μαγαζεία και τὴν θορυβώδη ἐκείνη συνοικίαν. Ἐκτυλίσσεται δὲ εἰς τὰς ὁδοὺς Ἑρμοῦ και Διόλου και τὰς παρακειμένας μικροτέρας παρόδους. Ἡ κίνησις τῆς πόλεως εἶναι λίαν ἐκπεφρασμένη εἰς τὰ διάφορα ταῦτα σημεῖα και μάλιστα εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ Σταδίου, ἣτις εἶναι διὰ τὰς Ἀθήνας ὅτι διὰ τοὺς Παρισίους ἢ λεωφόρος τῶν Ἰταλῶν και συγχρόνως τὰ Ἠλύσια Πεδία, διὰ τοῦτο δὲ και αἱ τιμαὶ τῶν οἰκοπέδων ἐν τῇ ὁδῷ Σταδίου εἶναι μυθώδεις. Μέχρι τοῦ μεσονυκτίου ἡ ὁδὸς αὕτη ἀντηγεῖ ἐκ τοῦ κρότου τῶν τροχῶν, τῶν διαβατῶν και τῶν ἵππων, ἀπὸ τινος δὲ χρόνου και ἐκ τοῦ θορύβου τοῦ ἵπποσιδηροδρόμου. Ὁ τρόπος οὗτος τῆς συγκοινωνίας ἐπέτυχε πολὺ ἐν Ἀθήναις, εἰς τινὰς μάλιστα ἀποκέντρους λεωφόρους ἔχουσι καταστήσει τὴν ἀφειτηρίαν ἀτμηλάτων σιδηροδρομικῶν ἀμαξῶν, αἵτινες μεταφέρουσι τοὺς πολίτας νὰ ἀναπνεύσωσι κατὰ τὸ θέρος τὴν θαλασσίαν αὔραν εἰς τὴν παραλίαν.

Νομίζω δὲ ὅτι ἡ καλὴ κοινωνία τῶν Ἀθηναίων συνεδύαξε πολὺ ἐπιτηδεύει τὴν ὑψηλὴν συναναστροφήν πρὸς τὴν οἰκειότητα εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἔχη συγχρόνως και τὰς τέρψεις τοῦ μεγάλου κόσμου και τὴν ἡδεῖαν εὐχαρίστησιν τῶν οἰκιακῶν συναθροίσεων. Βεβαίως ὑπάρχουσι και ἐν Ἀθήναις διάφοροι κοινωνικαὶ ζῶναι, και τοῦτο δύναται τις ἐν βραχεῖ χρόνῳ διὰ τῆς πείρας νὰ ἐνοήσῃ, ἀλλὰ αὐταὶ ἰκανῶς συγχρωτίζονται διὰ τῆς ἐπιμιξίας, τῶν σχέσεων, τῶν συνθηκῶν τοῦ βίου και τῆς κοινότητος τῶν θρησκευτικῶν και πατριωτικῶν αἰσθημάτων, ὥστε νὰ μὴ ἐπέρχονται οὔτε ἐχθρότητες οὔτε ἀποκλεισμοί. Αἱ διάφοροι κατηγορίαι τῶν καλῆς ἀγωγῆς τυχόντων ἀνθρώπων συναντῶνται εἰς τὰς αὐτὰς αἰθούσας και ἀποτελοῦσι, μετὰ τὰς ἀποχρώσεις των, μίαν κοινωνίαν. Ἀριστοκρατία κυρίως εἶπεν ἐν Ἑλλάδι δὲν ὑπάρχει, οὔτε και μέση τάξις, κατὰ τὴν σημασίαν, ἣν δίδομεν εἰς τοὺς ὄρους τούτους ἐν τῇ δυτικῇ Εὐρώπῃ. Ὑπάρχει μόνον ἐκλεκτὴ κοινωνία πολιτῶν, διαφόρου καταγωγῆς, κατὰ τὸ μᾶλλον και ἥττον εὐπόρων, ἀλλὰ βιούντων κατὰ τὸν αὐτὸν ἐν γένει τρόπον και ἀφομοιωθέντων κατὰ διαφόρους βαθμοὺς πρὸς τὸν πολιτισμὸν τῶν πρωτεύουσῶν τῆς Εὐρώπης. Οἱ μὲν κατάγονται ἀπὸ τῶν μεγάλων οἰκῶν τοῦ Φαναρίου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὧν πολλοὶ ἐκυβέρνησαν μετὰ τὸν τίτλον τοῦ δεσποδάρου τὰς παρὰ τὸν Δούναβιν ἡγεμονίας, οἱ δὲ φέρουσι τὰ ἐνδοξὰ ὀνόματα τῶν ἡρώων τῆς ἐπαναστάσεως, ἄλλοι ἀνήκουσιν εἰς οἰκογενεῖας παλαιόθεν γνωστὰς εἰς τὰς ἐπαρχίας, ἔλκουσι τὸ γένος ἐξ ὀπλαρχηγῶν ἢ και ἐκ τῶν παλαιῶν οἰκῶν τῶν Ἀθηναίων και ἄλλοι ἐπλούτησαν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ὡς τραπεζίται και ἄφ' οὗ ἀπέκτησαν

ἐκατομμύρια ἤλθον και κατόκησαν ἐν Ἀθήναις. Ὑπάρχουσι τέλος και ἄλλοι, οἵτινες εἶναι κατὰ τὸ λεγόμενον, πλάσματα τῶν χειρῶν των και διὰ τῆς ἰδίας των ἐργασίας κατέλαβον ἐπιφανῆ θέσιν ὡς πολιτικοί, ὡς καθηγηταί, ὡς δικηγόροι, ὡς ἐπιστήμονες. Ἀλλὰ πᾶσαι αὐταὶ αἱ κατηγορίαι δὲν ἀποτελοῦσι τάξεις διακεκριμένας οὐδὲ ὑπάρχει μετὰ τῶν κοινωνικῆς ἀνισότητος. Πλὴν δὲ τούτου και αὐτὴ ἡ αὐλὴ δὲν ἀποτελεῖται ἐξ ἰδιαιτέρας τινὸς τάξεως κοινωνικῆς, πάντα δὲ τὰ πρόσωπα τὰ ἵποια περιστοιχίζουσι τὸν Βασιλέα ἢ τὴν Βασίλισσαν λαμβάνονται ἀδιακρίτως ἐκ τῶν διαφόρων κατηγοριῶν, τὰς ἵποιας ἀνεφέραμεν.

Οἱ πρεσβύτεροι τῶν Ἑλλήνων ἔχουσι ἀκόμη τὰ παλαιὰ των ἥθη, τινὲς μάλιστα διατηροῦσι μετ' εὐλαβοῦς πίστεως και τὸ ἐθνικὸν ἔνδυμα και δύσκολον εἶναι εἰς αὐτοὺς νὰ ἐκφρασθῶσιν εἰς ἄλλην γλῶσσαν παρὰ τὴν ἑλληνικὴν. Παρ' αὐτοῖς συνήθως ἀνευρίσκεις ἀξιοπρέπειαν θελκτικὴν, εὐπροσηγορίαν ἀπλοϊκὴν και εἰλικρινῆ μάλιστα σεβασμὸν πρὸς τὰς ἐθνικὰς παραδόσεις και ζωηρὸν τὸ αἶσθημα τῆς φιλοξενίας. Ἐκ τῶν νεωτέρων οἱ πλείστοι ἔχουσι πολὺ ταξειδεύσει, ἠμιλοῦσι τὰ γαλλικὰ μετὰ ἀξιοσημειωτὸν ἀκριβείαν ἐνδύονται κατὰ τὸν ἡμέτερον συρμόν, ἐπίστανται και ἀγαπῶσι τὴν ἡμετέραν γραμματείαν και κατάρθωσαν νὰ ἀποκτήσωσι τὴν τερπνὴν ἐκείνην ἐπιφάνειαν ἣτις πανταχοῦ χαρακτηρίζει ἐκείνους, οὗς ὀνομάζομεν ἀνθρώπους τοῦ κόσμου. Ὑπάρχουσι δὲ συγχρόνως ἐν Ἀθήναις λόγοι ἀνδρες, δυνάμενοι περὶ πάντων νὰ ἠμιλώσι, παρακολουθοῦντες τὰς διαφόρους φάσεις τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς μετὰ τινος πείρας τῶν ἀνθρώπων και τῶν πραγμάτων, ἐνδιαφερόμενοι διὰ τὰ ζητήματα τῆς καλλιτεχνίας, ἀναγινώσκοντες τὰς ἐφημερίδας και τὰ περιοδικὰ εἰς πλείστας γλώσσας και συζητοῦντες μετὰ πολλὴν λεπτότητα και ἐμβρίθειαν. Καὶ ἐνδιαφέρονται μὲν βεβαίως πρὸ πάντων οἱ Ἕλληνες περὶ τῶν συμβαινόντων ἐν Ἑλλάδι, ἀλλ' ὅμως ἡ φυσικὴ αὐτῶν ἀγχίνοια φέρεται μετὰ πολλὴν εὐχαρίστησιν πρὸς τὰ ἐξω και διὰ τοῦτο ἀκούει τις ἐν Ἀθήναις νὰ γίνηται λόγος μετὰ ὀρθότητα και σαφήνειαν περὶ τῶν ξένων ἔθνων και ἰδίως τῆς Γαλλίας, ὑπὸ τὴν ἔποψιν μάλιστα τῆς ἐπιρροῆς τὴν ἵποιαν δύνανται νὰ ἀσκήσωσιν ἐπὶ τοῦ μέλλοντος τῆς πατρίδος, τὴν ἵποιαν δικαίως πάντες οἱ Ἕλληνες θέτουσιν ὑπεράνω παντὸς ἄλλου πράγματος.

Βλέπω πολλοὺς ἀλλοδαπούς, οἱ ἵποιοι ψέγουσι τὴν ἐμπαθεῖ φιλοπατρίαν τῶν Ἑλλήνων και δυσχεραίνουσι βλέποντες αὐτοὺς λίαν εὐερεθίστους ὡς πρὸς τοῦτο, δι' ὃ και τοὺς κατηγοροῦσιν ὅτι τάχα δὲν ἀγαπῶσι τὰς ἐπικρίσεις και ἴσως οὐδὲ τὰς συμβουλὰς. Ἀναγνωρίζω ὅτι τῷ ὄντι οἱ Ἕλληνες ἔχουσι λίαν εὐαίσθητον τὴν φιλο-

τιμίαν, ἀλλὰ τὸ ἐλάττωμά των τοῦτο εἶναι μόνον κατὰ τὸ φαινόμενον, διότι κατὰ βάθος ἔχουσι ἰκανὴν εὐφυΐαν, ὥστε νὰ μὴ ἀπατῶνται ὡς πρὸς τὰς ἐλλείψεις, τὰς ἵποιας ἀκόμη ἔχει ἡ πατρίς των. Τῷ ὄντι δὲ μετὰ χαρᾶς μὲν προσλαμβάνουσι τὰ καλὰ τῶν ἄλλων χωρῶν, ἀλλ' εἶναι πολὺ φυσικὸν νὰ θεωρῶσιν ἑαυτοὺς προσβεβλημένους πρὸς τὴν συγγραφῆς πικρόχολοι και ἐλαφροὶ ἢ περιηγηταὶ ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν διαδραμόντες τὴν Ἑλλάδα ἢ ἀκόμη ξένοι ἐγκατεστημένοι ἐν τῷ τόπῳ, ἀλλὰ δυσμενῶς διακείμενοι πρὸς αὐτὸν και ἰδιότροποι, παραγνωρίζουσι τὰς γενομένας προόδους, περιγράφουσι μετὰ δριμύτητος ἢ ὅπερ εἶναι ἀκόμη χειρότερον, μετ' ἐμπαιγμοῦ, τὰς ἐλλείψεις των ἐκείνας, ὧν οὐδεὶς λαὸς εἶναι ἀπηλλαγμένος, ἢ ἔχουσι τὴν ἀπαίτησιν ἀλαζονικῶς νὰ διευθύνωσι τὸν πολιτισμὸν τῆς Ἑλλάδος, τὸν ἵποιον ἐπὶ τέλους αὐτὴ ἢ Ἑλλάς ἔχει φυσικῶς τὸ δικαίωμα νὰ κανονίζῃ κατὰ τὸ δοκοῦν. Καὶ ἐγὼ αὐτὸς πολλάκις εὐρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἀμφισβητῶ τὰς γνώμας τῶν Ἑλλήνων, ἀλλ' οὐδέποτε εὗρον αὐτοὺς ἀποκρούοντες τὰς καλὰς συμβουλὰς, ὅταν δὲ συνεταὶ γινῶμαι ὑποβάλλονται εἰς αὐτοὺς ὑπὸ φίλων σοφῶν και εἰλικρινῶν ἀναλογιζομένων ὅσα ἐν τῷ τόπῳ ἐπράχθησαν και ἐκφραζομένων μετ' εὐστοχίας και συμπαθείας, αἱ γνώμαι αὐταὶ γίνονται συνήθως ἀποδεκταὶ και οὐδεμία ἐχθρική διάθεσις ἐκδηλοῦται κατὰ τῶν ὑποβαλλόντων αὐτάς.

Οὐδεὶς δύναται νὰ ἀρνηθῇ ὅτι ἐν τῷ διαστήματι τῶν πενήτηντα ἐτῶν, καθ' ἃ ἐλευθέρως κυβερνᾶται, ἡ Ἑλλάς, μετὰ πολὺ μικρὰ μέσα, ἔκαμε προόδους τῷ ὄντι ἀξιοσημειώτους. Διὰ τὴν κρίσιν δὲ τις ἐπιεικῶς, πρέπει νὰ ἀναδράμῃ ὀπίσω και νὰ ἀναλογισθῇ τί ἦτο πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως. Κατεστραμμένη οὖσα ὑπὸ τῶν αἰώνων ἀμαθείας και δουλείας, ἀντέδρασε κατὰ τῶν συμφορῶν ἐκείνων μετὰ δραστηριότητα, θάρρους και περινοητικῆς ἐπιμονῆς, ἀξίας ἐπαίνων ὄχι ὀλιγωτέρων αὐτοῦ τοῦ ὑπὲρ πατρίδος ἀγῶνος. Ὅτι ἐνίοτε ἐβραδυπόρησεν ἡ Ἑλλάς ἐν τῇ σταδιοδρομίᾳ τῆς προόδου ἐξ αἰτίας ἀκάρπων κομματικῶν ἀγῶνων, οὐδεὶς δύναται νὰ ἀρνηθῇ, ἀλλ' ἐπιθυμοῦν νὰ μάθω τίς λαὸς ὡς πρὸς τοῦτο θὰ εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ῥίψῃ κατὰ τῶν Ἑλλήνων τὸν πρῶτον λίθον. Πολὺ πιθανὸν εἶναι ὅτι ἡ χώρα αὕτη χάνει πολὺν χρόνον εἰς τὰς εορτάς, ὅτι ἀδιαφορεῖ πρὸς τινὰς ὑλικὰς προόδους, ἀλλὰ πρέπει τις νὰ παρατηρῇ μᾶλλον τὸ σύνολον και νὰ μὴ περιορίζηται μόνον εἰς κατὰκρῖσιν τῶν λεπτομερειῶν.

Πολλὴ κατάχρησις ἔχει ὡσαύτως γείνη ὡς πρὸς τὸ περιβόητον ζήτημα τῆς ληστείας. Καὶ πρῶτον μὲν λησταὶ τῶρα δὲν ὑπάρχουσιν ἐν

Ἑλλάδι. Ἄλλ' εἶναι ἄρα και τὸσον θαυμαστὸν ἂν, ἐν χώρᾳ ὀρεινῇ, ὅπου ἐπὶ πολὺν χρόνον ὁ βίος τοῦ κλέφτου ὑπῆρχε τὸ μόνον κατὰ τῆς ξενικῆς δουλείας καταφυγίον και ὁ ἵποιος μάλιστα εἶχε κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους προσλάβῃ στρατιωτικὸν τινα χαρακτήρα, ἢ ληστεία ἐπέζησεν ἐπὶ τινὰ ἔτη εἰς τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων, ἣτις τὴν εἶχε παραγάγῃ και ἂν ἐθεωρήθη μάλιστα ὡς τις πολεμικὴ παράδοσις; Οἱ λαοὶ δὲν ἀποβάλλουσιν εὐκόλως τὴν συνήθειαν τῆς ἀταξίας, οὐδὲ δύνανται ἐκ πρώτης ἀφειτηρίας νὰ συμμορφωθῶσι πρὸς τὰ νέα ἥθη, τὰ ἵποια αἱ πολιτικαὶ και κοινωνικαὶ μεταβολαὶ ἐπιβάλλουσιν. Οὐδόλως λοιπὸν ἄπορον ἂν τινες ἀνθρώποι, συνειθισμένοι νὰ ζῶσιν εἰς τὸν ἀνοικτὸν ἀέρα και εἰς βίαιας ἐπιχειρήσεις, ἔσχον τὴν ἀξίωσιν νὰ ἐξακολουθήσωσι τὸν πλανητικὸν τῶν βίον ἐπὶ βλάβῃ τῆς δημοσίας ἀσφαλείας. Εἶναι δὲ δικαίον νὰ εἴπωμεν ὅτι αἱ συμμορίαι ἐκείναι συχνότατα προήρχοντο ἐκ τῶν ἀλβανικῶν συνόρων και δὲν ἀπετελοῦντο ἐξ Ἑλλήνων. Ἐλήστευσον τὰς ἡμέρας ἐπαρχίας και κατέφευγον ἔπειτα εἰς τὸ τουρκικόν, ἐν ᾧ δὲ ἡ Ἑλλάς ὑφίστατο τὰς κακουργίας των, οἱ δυσμενεῖς δημοσιογράφοι και αἱ κακαὶ γλῶσσαι πασῶν τῶν χωρῶν ἔσπευδον νὰ συμπεράνωσιν ὅτι ἡ ληστεία ἤμαζε πάντοτε και δὴ και ἐπροστατεύετο ἐν τῇ πατρίδι τοῦ Θεμιστοκλέους και τοῦ Βότσαρη. Τέλος δὲ ἄς ῥηθῇ και τοῦτο ἀκόμη, ὅτι οἱ Ἕλληνες λησταὶ, ὅσον βίαιοι και ἀρπαγες και ἂν ὑπῆρξαν ἐνίοτε, δὲν συγκρίνονται πρὸς τοὺς ταπεινοὺς ἐκείνους μισαιφόνους και τοὺς φαύλους κακοῦργους, ὧν βριθεὶ ἢ ὑποστάθμη τῶν μεγάλων πόλεων τῆς Εὐρώπης. Ἐσέβοντο ἐν γένει τὰς γυναῖκας, τὸ ἵποιον δὲν εἶναι ἀνάξιον λόγου προκειμένου περὶ δεινῶν ληστῶν ζώντων εἰς τὰ ὄρη, ἔπειτα δὲν ἐγίνοντο αἰμοβόροι εἰμὴ ἐν ἐσχάτῃ ἀνάγκῃ. Ὅπως δὲ ἦτο ἡ ἑλληνικὴ κοινωνία ἐξωλόθρευσε πλέον τοὺς ληστὰς δημιουργήσασα ἀστυνομίαν και χωροφυλακας, οἵτινες ἐσυνήθισαν νὰ κάμνωσι τὸ καθήκον των, ἐξηνάγκασε τοὺς ποιμένας τοὺς ζῶντας βίον νομαδικὸν νὰ περιερίζωνται εἰς τὴν ἐπιμέλειαν τῶν ποιμνίων των, ἐνέβαλε διὰ τινῶν γενναίων παραδειγμάτων τὸν φόβον εἰς τοὺς ἐλεεινοὺς ἐκείνους, οἵτινες ἤθελον νὰ θέσωσιν ἑαυτοὺς ὑπεράνω τοῦ νόμου ἐπὶ βλάβῃ τῶν ἄλλων και καθησυχᾶσε τοὺς εἰρηνικοὺς ἀγρότας, οἵτινες πολὺ ἐστενοχωροῦντο ὑπὸ τῶν ληστῶν και ἐξηναγάζοντο ἢ νὰ τοὺς φιλοξενῶσι ἢ νὰ γίνωνται συνένοχοι των. Ἐν βραχεῖ σχετικῶς διαστήματι χρόνου κατέστησεν ἀσφαλστάτας τὰς ὁδοὺς τῆς χώρας και, ὅπερ ἦτο δυσχερέστερον ἢ ἡ ἐξολόθρευσις ὄρισμένων συμμοριῶν, ἐξερίζωσε τὴν ληστείαν ἀπὸ τῆς ἡθῆς αὐτῆς τοῦ λαοῦ, ἀναπτύξασα τὴν ἐμπορίαν και τὴν γεωργίαν και ἀπασχολήσασα εἰς

Έργα χρήσιμα εκείνους, ολίγες πρότερον δὲν είχαν ἄλλον τρόπον ζωῆς ἢ τὴν ἀπογύμνωσιν τοῦ διαβάτου.

Σ.

[Ἐπεται τὸ τέλος].

ΠΕΡΙ ΜΟΝΟΜΑΧΙΑΣ (1)

Αἱ πλείστα τῶν μονομαχιῶν ὅσαι κατέληξαν τραγικῶς ἀπὸ τινων ἐτῶν, ἐξηγοῦνται ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι οἱ μονομαχῆσαντες καὶ οἱ μάρτυρες ἠγγόνουν αὐτὰ τὰ πρῶτα στοιχεῖα τῆς ἐπιβαλλομένης αὐτοῖς εἰς τὴν περίστασιν ταύτην δεοντολογίας.

Ἡ τελευταία μονομαχία Charpui-Dékeirel εἶνε νέα τοῦτου ἀποδείξις. (2)

Εἶνε ἐπομένως ὄχι μόνον ἐνδιαφέρον ἀλλὰ καὶ χρήσιμον πρωτίστως, ὅπως γνωρίσωμεν τοῖς μὲν καὶ τοῖς δὲ ἐν ἐκθέσει συνοπτικῶς, τί ὀφείλουσι νὰ πράττωσιν, ὅταν ὑποβάλλωνται εἰς τὴν κοινωνικὴν πρόληψιν, τὴν ὀνομαζομένην *μονομαχία*.

Γνωστόν, ὅτι ἐν Γαλλίᾳ δύο μόνον ὄπλα εἶνε παραδεκτὰ διὰ τὴν μονομαχίαν, τὸ ξίφος (*épée*) καὶ τὸ πιστόλιον. Ἡ σπάθη (*sabre*) μόνον ἐκτάκτως εἶνε παραδεκτὴ. Ἡ σπάθη οὐδέποτε δύναται νὰ ἐπιβληθῇ εἰς πολίτην, ἀλλὰ μόνον ἐκ μέρους τοῦ προσβληθέντος δύναται νὰ ἐπιβληθῇ τὸ ὄπλον τοῦτο εἰς στρατιωτικὸν ὑπηρέτην ἢ ὑπηρετήσαντα εἰς τὸ ἵππικόν.

Ἐπειδὴ τὸ ξίφος εἶνε τὸ μᾶλλον ἐν χρήσει ὄπλον, συμβουλευόμεν τὴν ἐκλογὴν αὐτοῦ κατὰ προτίμησιν ἀντὶ πιστολίου τοῦ συνήθως ἄγοντος εἰς τραγικὰ ἢ εἰς γελοῖα ἀποτελέσματα.

Ἡ ἐκλογὴ τῶν ὄπλων ἀνήκει, ὡς γνωστόν, εἰς τὸν προσβληθέντα. Ἐπειδὴ ἡ προνομία αὕτη ἀποτελεῖ μέγα ὄφελος, ἀνάγκη νὰ ὀρισθῇ καλῶς τί ἀποτελεῖ τὴν προσβολήν, ὅπως γνωρίζωμεν ἀκριβῶς ποῖος εἶνε ὁ προσβληθέντος. «Πᾶσα λέξις, λέγει ὁ Chateauvillard, πᾶν ἔγγραφον ἢ κίνημα ἢ κτύπημα, προσβάλλον τὴν φιλοτιμίαν, τὴν ἀβρότητα ἢ τὴν τιμὴν προσώπου τινὸς ἀποτελεῖ *προσβολήν*». Ὑπάρχουσι τριῶν βαθμῶν προσβολαί: Ἡ ἀπλή προσβολὴ δίδει δικαίωμα μόνον εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν ὄπλων ἢ

προσβολὴ μετὰ ὕβρεως συνεπάγει τὴν ἐκλογὴν τῶν ὄρων τῆς μονομαχίας καὶ τῶν ὄπλων ἢ *προσβολὴ μετὰ ἐπιθέσεως* δίδει δικαίωμα εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν ὄρων τῆς μονομαχίας, τῶν ὄπλων καὶ τῶν ἀποστάσεων.

Ἐὰν εἰς τὴν ὕβριν γενῆ ἀπάντησις δι' ἐτέρας ὕβρεως, ἡ ιδιότης τοῦ προσβληθέντος μένει εἰς τὸν πρῶτον ὕβρισθέντα.

Ἐὰν εἰς ἀπλήν προσβολὴν γενῆ ἀπάντησις διὰ βαρείας ὕβρεως προσβαλοῦσης τὴν τιμὴν καὶ τὴν ὑπόληψιν, ὁ βαρέως ὕβρισθεις μένει ὁ προσβληθέντος.

Ἡ βαρεία ὕβρις ἀποτελεῖ οὐσιωδῶς τὴν προσβολήν, διὰ τοῦτο ἐὰν εἰς τοιαύτην ὕβριν γενῆ ἀπάντησις δι' ἄλλης ὕβρεως, ὁ πρῶτος βαρέως ὕβρισθεις μένει ὁ προσβληθέντος.

Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐπίθεσιν (τὴν σοβαρότατην προσβολήν, ἥτις δύναται νὰ γίνῃ εἰς ἄνθρωπον), ὁ δεχθεὶς τὸ βῆμα μένει ὁ προσβληθέντος, ὅταν εἰς ὕβριν τινὰ ἐγένετο ἀπάντησις διὰ βραπίσματος. Ἐὰν τὸ βῆμα προκαλέσῃ ἀντιβραπίσμα, ἡ ιδιότης τοῦ προσβληθέντος μένει εἰς τὸν πρῶτον βραπισθέντα.

Καθῆκον ἀναπόδραστος διὰ τοὺς μάρτυρας εἶνε ν' ἀρνῶνται τὴν σύμπραξιν αὐτῶν εἰς μονομαχίας ὄχι σπουδαίας, μετρηζομένης δηλαδὴ ἐπὶ πραγματικῶν ἀδικημάτων τῶν ἀντιφερομένων, ἢ διασκευαζομένης ὅπως προσπορίσωσι τοῖς ἀνταγωνισταῖς μικράν τινα ἐπιτυχίαν ἐνώπιον τοῦ κοινῆς. Δὲν πρέπει νὰ διστάσητε εἰς τοιαύτην περίπτωσιν νὰ δηλώσητε εἰς τὸν φίλον σας ὅτι παρεκτρέπεται ἢ ὅτι ζητεῖ ἔριν ἄλογον, (τὴν κατὰ τὸ γαλλικὸν λόγιον *querelle d'allemand*).

Δυνατὸν νὰ μὴ δύναται τὰ ἀντιφερόμενα μέρη νὰ γνωστοποιήσωσιν εἰς τοὺς μάρτυρας τῶν τὰς ἀφορμὰς τῆς προκλήσεως, ἕνεκα τοῦ ἰδιαζόντως λεπτοῦ λόγου τῆς ἐριδος ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, οἱ μάρτυρες πρέπει ν' ἀπαιτήσωσι πρὶν ἢ ἐπιτρέψωσι τὴν μονομαχίαν, ὅπως οἱ ἐπιφορτίσαντες αὐτοὺς τὴν διεξαγωγὴν τῆς ὑποθέσεως αὐτῶν δηλώσωσιν ἐπὶ λόγῳ τιμῆς, ὅτι αἱ ἀφορμαὶ τῆς μονομαχίας δὲν δύναται ν' ἀποκαλυφθῶσι διὰ λόγους ἰδιαιτέρους (ὡς λόγου χάριν ὅταν πρόκηται περὶ τῆς τιμῆς γυναικός), ἀλλὰ συντόμως προτρέπομεν τοὺς μάρτυρας ν' ἀρνῶνται τὴν συνδρομὴν τῶν εἰς ἀντιφερομένων, οἵτινες ἐπὶ προφάσει μονομαχίας ἕνεκα δῆθεν ἀφορμῶν ἐμπιστευτικῆς φύσεως, πράγματι προτίθενται νὰ λύσωσι διὰ τῶν ὄπλων χρηματικὰς διαφορὰς.

Οὐδεὶς ἀγνοεῖ ὅτι τὸ πρῶτον πρᾶγμα τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ κάμῃ τις ὅταν ἀπειληθῆται ὑπὸ μονομαχίας, εἶνε νὰ ἐκλέξῃ δύο μάρτυρας. Ἄλλ' ὅ,τι γενικῶς ἀγνοεῖται εἶνε ἡ μεγίστη σπουδαιότης τῆς ἐκλογῆς τῶν ἐντολοδόχων τούτων, εἰς

(1) Καίτοι δὲν παραδείχθη τὸ μεσαιωνικὸν ἔθιμον τῆς μονομαχίας, ἐθεωρήσαμεν χρήσιμον νὰ μεταφέρωμεν τὴν παρῶσαν πραγματείαν, παρ' ἀνδρὸς ἐμπείρου γεγραμμένην, ἐν ἣ διαγράφονται σαφῶς οἱ κανόνες πρὸς οὓς ὀφείλουσι νὰ συμμορφωνῶνται οἱ ἀνταγωνιζόμενοι καὶ οἱ μάρτυρες αὐτῶν.

(2) Πρὸ τινων μηνῶν ἐν Dunkerque τῆς Γαλλίας ὁ ἀξιωματικὸς Charpui, προκαλέσας δι' ἀσήμαντον λογομαχίαν τὸν ἐμπορὸν Dékeirel ἐφρονέθη διὰ τοῦ ξίφους ὑπ' αὐτοῦ. Πολλὰ ἐγένοντο ἀταξίαι κατὰ τὴν διεξαγωγὴν τῆς τε ὑποθέσεως καὶ τῆς μάχης.

οὓς ἐμπιστευόμεθα τὴν τιμὴν καὶ προσέτι τὴν ζωὴν μας. Οἱ πλείστοι τῶν εὐρισκομένων εἰς τὴν δυσάρεστον περίπτωσιν ἐπικειμένης μονομαχίας φαντάζονται, ὅτι ἀρκεῖ ν' ἀποταθῶσιν ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ εἰς τὸν προστυχόντα. Τοιαύτη ὁμῶς ἐκλογὴ τοῦ τυχόντος εἶνε τόσον ἐμφρων ὅσον ἐμφρων θὰ ἦτον ἡ ἐκλογὴ, τὴν ὁποῖαν ἤθελε κάμει τραυματίας, ὅστις ἔχων ἀνάγκην νὰ ὑποστῇ δυσχερῆ ἐγχειρίσιν, θὰ ἀπεινέτο ὄχι εἰς ἐπιδέξιον χειρουργῶν ἀλλ' εἰς κρεσπώλην. Μετὰ τὴν διαφορὰν, ὅτι ὁ κρεσπώλης θὰ διστάσῃ νὰ φέρῃ τὴν μάχαιράν του ἐπὶ τοῦ πάσχοντος μέρους, ἐνῶ ὁ ἄνθρωπος ὁ παρακληθεὶς νὰ γίνῃ μάρτυς θέλει δεχθῆ ἐξ ἀγνοίας ἢ ἐξ ἐλαφρότητος, ἢ ἀπλῶς κινούμενος ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας νὰ παραστῇ εἰς δραματικὸν θέαμα ἢ νὰ ἴδῃ τὸ ὄνομά του τυπωμένον κάτωθεν πρωτοκόλλου.

Ἀνάγκη πᾶς τις νὰ γνωρίζῃ καλῶς, ὅτι δὲν αὐτοσχεδιάζεται τις μάρτυς, ὡς δὲν αὐτοσχεδιάζεται ῥήτωρ, κριτικός, ζωγράφος ἢ ὑποδηματογράφος. Δι' ὅλας αὐτὰς τὰς λειτουργίας τὰς τόσον διαφόρους ἀπαιτεῖται προπαίδεια (ἀπαιτούσα καὶ αὐτὴ συμφυεῖς διαθέσεις), καὶ εἰδικὴ διδασκαλία.

Ὑπάρχουσι λοιπὸν δύο κύριοι λόγοι δι' οὓς οἱ μονομαχοῦντες συχνάκις βοηθοῦνται ὑπὸ κακῶν παραστατῶν. Ὁ πρῶτος εἶνε ἡ ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἀδιαφορία τῶν ἐκλεγόντων τοὺς μάρτυρας, καὶ ὁ δεύτερος εἶνε ἡ σπανιότης τῶν καλῶν μαρτύρων.

Ὁ μάρτυς ὁ ἀληθῶς ἀξίος τοῦ ὀνόματος τούτου πρέπει νὰ κατέχῃ σύνολόν τι προτερημάτων σπανίων. Πρέπει πρῶτον νὰ εἶνε ἀναμφισβητήτως ἔντιμος ἀνὴρ. Εἰς ὑπόθεσιν τιμῆς πρέπει νὰ ἀποκρούωμεν τὴν συμμετοχὴν παντὸς μὴ ἀπολύτως ἐντίμου.

Ὁ καλὸς μάρτυς δὲν πρέπει νὰ εἶνε οὔτε πολὺ νέος οὔτε πολὺ ἡλικιωμένος. Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν στερεῖται πείρας καὶ κύρους· εἰς τὴν δευτέραν εἶνε φόβος μὴ λειψῶσιν αὐτῷ ἡ δέουσα σταθερότης καὶ δραστηριότης.

Ὁ τέλειος μάρτυς ὅν φαντάζομαι πρέπει νὰ παρευρέθῃ εἰς πολλὰς μονομαχίας. Ἄλλως ποῖαν ἀπόδειξιν ἔχω τῶν πλεονεκτημάτων του; Γνωρίζω, ὅτι ὅπως διὰ νὰ μάθῃ τις νὰ κολυμβᾷ πρέπει νὰ βιβθῇ εἰς τὸ νερόν, οὕτως ὅπως ἀποκτήσῃ τις τὰ προσόντα καλοῦ μάρτυρος ἀνάγκη ν' ἀρχίσῃ ἀπὸ τοῦ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς τοιοῦτος.

Πιθανὸν ἐκ πρώτης ἀφετηρίας ὁ μάρτυς σας ν' ἀναδειχθῇ τέλειος παραστάτης. Ὅλα εἶνε δυνατὰ. Ἄλλὰ καλλίτερον εἶνε νὰ μὴ κάμῃτε τὴν ἐπικίνδυνον δοκιμὴν, ἀλλὰ νὰ ἐκλέξητε ἐντολοδόχον ἄνδρα ἤδη ὑποστάντα τὸ βῆμα τοῦ πυρός.

Ὁ καλὸς μάρτυς πρέπει νὰ ἔχῃ τὴν ἐξιν τῶν

ὄπλων, νὰ γνωρίζῃ τὴν ξιφασκίαν, νὰ εἶνε εὐστροφος, ὀξυδερκής καὶ κάτοχος ψυχραιμίας ἀπολύτως ἀναγκαίας εἰς τὸν *διευθύνοντα μονομαχίαν*.

Δύο προσέτι πλεονεκτήματα πρέπει νὰ κατέχῃ ὁ τέλειος μάρτυς, τὴν διαλλακτικότητά καὶ τὴν σταθερότητα. Τὸ πνεῦμα τῆς συνδιαλλαγῆς εἶνε ἀπολύτως ἀναγκαῖον πρὸς καλὴν ἐκπεραιώσιν τῶν διαπραγματεύσεων τῆς ὑποθέσεως, διότι ἐννεα φορές ἐπὶ δέκα ἡ εἰρηνικὴ ἢ ἐχθρικὴ λύσις τῆς διαφορᾶς ἐξαρτάται ἐκ τοῦ μάρτυρος. Ἡ σταθερότης εἶνε ἐπίσης ἀναγκαῖοτατὴ ὅσον καὶ ἡ διαλλακτικότης. Διότι τὸ συνδιαλλακτικὸν πνεῦμα ἔχει ὅρια, καὶ ὅταν αἱ λογικαὶ ὑποχωρήσεις ἐξηντλήθησαν, πρέπει νὰ δείξωμεν ὅτι ἔχομεν *σθένος* (ὡς λέγουσι κοινῶς οἱ Γάλλοι *de la poigne*). Τὸ ἀποφασιστικὸν θάρρος εἶνε ἐκ τῶν κυριωτάτων προσόντων τοῦ μάρτυρος πρὸ τῆς μάχης καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτῆς.

Συνελόντι εἰπεῖν, καὶ ἐλλείψει μάρτυρος ἰδιαζόντως γνωστοῦ καὶ ἀρίστου, πρέπει νὰ ἐκλέγῃ τις μεταξὺ τῶν φίλων του ἕνα ἄνδρα *ἀπτόητον* (κατὰ τὸ κοινὸν γαλλικὸν λόγιον *qui n' a pas froid aux yeux*).

Γνωστόν, ὅτι ὅταν διένεξις τις ἐκρηγνυται μεταξὺ προσώπων ἐκ τῶν ἀνωτέρων τάξεων, γίνεται μεταξὺ αὐτῶν ἀνταλλαγὴ ἐπισκεπτῶν. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἐγένετο ἐναρξίς τῆς ὑποθέσεως, πᾶσα συζήτησις πρέπει νὰ παύσῃ καὶ τὰ διαφερόμενα μέρη δὲν δύναται πλέον νὰ συγκοινωνήσωσι πρὸς ἀλληλα ἢ διὰ τῆς μεσολαβήσεως τῶν μαρτύρων τῶν. Ἀφοῦ ἐκλέξητε τοὺς μάρτυράς σας (ἐξαιρουμένων πάντοτε τοῦ πατρὸς, τοῦ ἀδελφοῦ ἢ τοῦ υἱοῦ σας), θέλετε στείλει τὰ ὀνόματα καὶ τὰς διευθύνσεις αὐτῶν πρὸς τὸν ἀντίπαλόν σας.

Ταῦτα ἀφορῶσιν εἰς τὴν πρόκλησιν τὴν γινομένην αὐτοστιγμῆ ἄμα τῇ προσβολῇ. Ἄλλα συμβαίνει συχνάκις ἡ πρόκλησις νὰ εἶνε μεταγενεστέρα τῆς προσβολῆς, παραδείγματος χάριν, ὅταν τις ἐκλάβῃ ὅτι προσεβλήθη ὑπὸ ἐφημερίδος. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὁ προκαλῶν πληροφορεῖ ταχέως τοὺς μάρτυράς του περὶ τῆς οὐσίας τῆς ὑποθέσεως, καὶ ἐπιφορτίζει αὐτοὺς νὰ εὐρωσι τὸν προσβαλόντα, ὅπως τῷ ζητήσωσιν ἢ ἀνάκλησιν τῶν δημοσιευθέντων ἢ ἰκανοποίησιν διὰ τῶν ὄπλων.

Ἐὰν ὁ ἀντιφερόμενος ἀρνήται νὰ διορίσῃ μάρτυρας, οἱ ἐντολοδόχοι σας πρέπει νὰ συντάξωσι πρωτόκολλον καὶ ὀφείλουσιν εὐθὺς ν' ἀποσυρθῶσιν, ἐὰν ὁ ἀντιφερόμενος ἐπιμένῃ, μεθ' ὅλας τὰς παρατηρήσεις τῶν, νὰ συζητῇ.

Ὅταν οἱ μάρτυρες δὲν εὐρίσκωσιν εἰς τὴν οἰκίαν του τὸ πρόσωπον τὸ ὁποῖον ὑπῆγον νὰ ἐπισκεφθῶσιν, ὀφείλουσι νὰ ἀφίνωσι τὰ ἐπισκεπτήριά τῶν ὑποδεικνύοντες τὴν ὥραν καθ' ἣν θὰ ἐπανέλθωσι. Ἐν περιπτώσει δευτέρας ἀποτυχίας,

θέλουσιν ειδοποιήσει δι' επιστολής ησφαλισμένης τὸν ἀντιφερόμενον, ὅτι ἐν περιπτώσει μὴ ἀπαντήσεως ἐντὸς εἰκοσι τεσσάρων ὡρῶν θὰ θεωρησῶσι τὴν σιωπὴν ταύτην ὡς ἄρνησιν τῆς μονομαχίας, περὶ ἧς θὰ συντάξωσι πρωτόκολλον. Ὅταν τις ἀντὶ τὰ στέλλῃ ἀπ' ἐναντίας δέχεται μάρτυρας, ὀφείλει νὰ προσαγορεύῃ μετ' ἀεροφροσύνης τοὺς ἐντολοδόχους τοῦ ἀντιφερομένου, ν' ἀκούσῃ τὴν κοινοποίησιν των χωρὶς νὰ τοὺς διακόψῃ καὶ νὰ δώσῃ εἰς αὐτοὺς μίαν ἀπάντησιν ἀρνητικὴν ἢ καταφατικὴν, ἀνευ τινὸς σχολίου. Ἡ χρονικὴ προθεσμία πρὸς ἀποστολὴν μαρτύρων ἢ πρὸς ἀπάντησιν εἶνε ὡρῶν εἰκοσιτεσσάρων, ἐκτὸς περιπτώσεως ἀνωτέρας βίας.

Ἀφοῦ συναντηθῶσιν οἱ τέσσαρες μάρτυρες, ὀρίζουσι τὸν καταλληλότερον τόπον συνεντεύξεως, ὅπως ὅσον ἐνεστὶν ὀλιγώτερον ἐνοχληθῶσι, καὶ συζητοῦσι κατὰ βάθος τὴν ὑπόθεσιν. Ἀφοῦ καλῶς μελετήσῃσι τὰς φαινομένας ἢ πραγματικὰς ἀφορμὰς τῆς διενέξεως, ἀφοῦ ἀκριβῶς ἐκτιμήσῃσι τὴν φύσιν καὶ τὴν ἀξίαν τῆς προσβολῆς καὶ ἀποφασίσωσιν εἰς ποῖον ἀνήκει ἡ ἰδιότης τοῦ προσβεβλημένου, οἱ μάρτυρες πρέπει πάντοτε νὰ ἐξαντλήσωσιν ὅλα τὰ μέσα τῆς συνδιαλλαγῆς, ἔστω καὶ χάριν τῶν τύπων, ἐὰν ἡ ὑπόθεσις ἦνε ἀνεπίδεκτος συμβιβασμοῦ, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἐξασφαλίσωσι τοῦλάχιστον τὴν εὐθύνην των ἐν περιπτώσει δικαστικῆς καταδιώξεως (1).

Ἐὰν ἡ ὑπόθεσις λύεται εἰρηνικῶς, συντάσσεται πρωτόκολλον σαφέστατον καὶ ἀκριβέστατον τῶν ὄρων τοῦ συμβιβασμοῦ. Ἀντίγραφον χρονολογημένον καὶ ὑπογεγραμμένον ὑπὸ τῶν τεσσάρων μαρτύρων δίδεται χωριστὰ εἰς ἕκαστον τῶν δύο ἐνδιαφερομένων, ὅστις ἐγκρίνει τὰ ἀποφασισθέντα.

Ἐὰν ἡ ὑπόθεσις ἦνε ἐξ ἐκείνων, αἵτινες δὲν διορθώνονται, οἱ μάρτυρές σας, οἵτινες ἔλαβον τὰς ὀδηγίας σας σαφεστάτας, προσπαθοῦσι νὰ ἐπιβάλλωσι τοὺς ὅρους σας. Ἐὰν σὰς ἀνεγνωρίσῃ ἡ ἰδιότης τοῦ προσβεβλημένου, τίποτε ἀπλούστερον, ἔχετε τὴν ἐκλογὴν τῶν ὄρων καὶ τὴν ἐπιβάλλετε. Τῆς ἐκλογῆς τῶν ὄρων ἀπαξ ἀποφασισθείσης μετὰ τῶν μαρτύρων, ὀρίζονται οἱ ὅροι τῆς μάχης, καὶ προσδιορίζεται ὁ τόπος, ἡ ἡμέρα καὶ ἡ ὥρα τῆς συναντήσεως ἐν πρωτοκόλλῳ κανονίζονται τὰ τῆς μονομαχίας (τῷ καλουμένῳ *procès verbal de rencontre*). Κατ' ἀρχὴν πᾶσα ὑπόθεσις τιμῆς δέον νὰ λύεται ἐντὸς τεσσαράκοντα ὡρῶν ἀπὸ τῆς στιγμῆς τῆς ἀποστολῆς τῶν μαρτύρων. Ἐννοεῖται, ὅτι ἡ προθεσμία αὕτη δόναται νὰ παραταθῇ τῇ συναινέσει τῶν ἐνδιαφερομένων, ἀλλ' εἶνε προ-

τιμότερον νὰ λήγῃ ἢ διαφορά τὸ ταχύτερον. Πρὸς ἀποφυγὴν πάσης δυσχεροῦς συζητήσεως ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς συναντήσεως, συμβουλευόμενος ὅπως πάντοτε προδιαγράφονται ἐν τῷ πρωτοκόλλῳ τῷ κανονίζονται τὰ τῆς μονομαχίας ὅχι μόνον τὰ κυριώτερα σημεῖα ἀλλὰ καὶ αὐτὰ καὶ ἐλάχιστοι λεπτομέρειαι.

Τέλος, εἶνε ἀναγκαῖον νὰ ὀρισθῇ ἐὰν ἡ μονομαχία θὰ σταματήσῃ ἀμα βεῦση αἷμα, ἢ ἐὰν θὰ διαρκέσῃ μέχρι οὗ ὃ εἰς τῶν ἀνταγωνιστῶν δὲν δύναται πλέον νὰ ἐξακολουθήσῃ χωρὶς καταφανῶς νὰ μειονεκτῇ τοῦ ἀντιπάλου του. Ὁμολογοῦμεν δὲ, ὅτι δὲν ἐννοοῦμεν τὴν μονομαχίαν μέχρι πρώτου αἵματος. Διότι ἡ πρόκειται περὶ σπουδαίας ὑποθέσεως, καὶ τότε ἡ μάχη πρέπει νὰ διαρκέσῃ μέχρι σοβαροῦ τραύματος (κατὰ τὴν ἐπὶ τοῦ προκειμένου γαλλικὴν ἔκφρασιν *à outrance*), ἢ ἡ διενέξις δὲν εἶνε σπουδαία, καὶ τότε οἱ μάρτυρες εἶνε ἔνοχοι, διότι δὲν συνεβίβασαν τὴν ὑπόθεσιν. Δύσκολον εἶνε νὰ ἐξέλθῃ τις τοῦ διλήμματος τούτου.

Αἱ ἐπιδεικτικαὶ μονομαχίαι ὅσαι γίνονται πρὸς τέρψιν τοῦ κοινού, ἢ χάριν *réclames* γελωτῶν μονομάχων, αὐστηρῶς ἀπαγορεύονται.

Ἐλεύθερος εἶνε τις ν' ἀπαλλάξῃ τοὺς μάρτυράς του τῆς περαιτέρω φροντίδος καὶ νὰ ἐκλέξῃ ἄλλους, ἐὰν ἔχῃ τις πεποιθῆσιν ὅτι κακῶς διεξήγαγον τὴν ἐμπιστευθεῖσαν αὐτοῖς λεπτὴν ἐντολήν. Ἐπίσης οἱ μάρτυρες δικαιούνται ν' ἀρνηθῶσι τὴν περαιτέρω συνδρομὴν αὐτῶν εἰς τὸν πελάτην των, ἐὰν ἐκτιμήσωσιν ὅτι ἡ συνειδήσις των τοῖς ἀπαγορεύει ν' ἀκολουθήσωσιν αὐτὸν εἰς ὁδὸν σκολιάν.

Ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, ἀφοῦ ὀρισθῶσι διὰ κλήρου ἢ ἐκλογῆς τοῦ ἐδάφους καὶ τῶν ὄρων, ἀφοῦ ἐξετασθῶσιν ἐπιμελῶς εἰς τὴν ἐνδυμασίαν των οἱ ἀνταγωνισταί, ἀνάγκη νὰ ἀνατεθῇ ἡ διεύθυνσις τῆς μάχης εἰς μάρτυρα τὸν μᾶλλον πεπειραμένον. Ἡ ἐκλογὴ τοῦ μέλλοντος νὰ ἐπιβλήσῃ εἰς τὰς περιπετείας τῆς συμπλοκῆς ἔχει μεγάλην σημασίαν, διότι ἡ ἐκλογὴ πρέπει νὰ γείνη ἐν ἐπιγνώσει. Ὁ διευθύνων τὴν μάχην πρέπει νὰ ἔχῃ 1ον *βλέμμα*, ὅπως παρατηρῇ παρρηθὺς τὸ παραμικρότερον τραῦμα, πρᾶγμα δυσχερὲς ἐν συμπλοκῇ ὅπως οὖν ζωγράφον *ψυχραίμια*, ὅπως παρακολούθῃ εἰς τὰς παραμικροτέρας λεπτομερείας τὰς φάσεις τῆς πάλης 2ον *θάρος*, ὅπως καταστῆλῃ μετὰ δυνάμεως τὴν ἐλαχίστην παράθασιν τῶν κανόνων τῆς μονομαχίας 3ον *ἀμεροληψίαν*, ὅπως ἐφαρμόξῃ τὴν αὐστηρότητα ταύτην εἰς τὸν ἕνα ὅπως καὶ εἰς τὸν ἕτερον τῶν ἀνταγωνιστῶν. Τέλος πρέπει νὰ ἔχῃ τὴν *εἶρη τῶν ὄρων*. Εἶνε δὲ φανερόν ὅτι ἐν μονομαχίᾳ διὰ ξίφους, ἐὰν ὁ διευθύνων τὴν μάχην δὲν ἔχῃ γνῶσιν βεβαίαν τῆς ξιφασκίας, θὰ τῷ ἦνε ἀδύνατον νὰ ἐκτιμήσῃ ἀκριβῶς τὸ εἶδος τῶν ἐπιθέσεων, καὶ

ἐπομένως νὰ ἐνεργήσῃ χρησίμως ἐν καιρῷ εὐθέτω. Ὡς βλέπετε, καίτοι ἡ συνήθεια θέλει ὅπως ἡ διεύθυνσις τῆς μάχης ἀνατίθεται, κατ' ἀρχὴν, εἰς τὸν πρεσβύτερον, ὅμως ἀδιστακτως πρέπει ν' ἀνατίθεται, ἢ ἐντολῇ αὐτῆ εἰς τὸν παρυσιάζοντα τὰ πλεῖστα τῶν ἄνω ἀριθμουμένων πλεονεκτημάτων.

Δὲν θέλω εἰσελθεῖν εἰς τὴν τεχνικὴν λεπτομερείαν τῶν διαφορῶν φάσεων, δι' ὧν δύναται νὰ διέλθῃ ἡ μονομαχία, εἴτε διὰ ξίφους εἴτε διὰ πιστολίου· πρὸς τοῦτο ἔπρεπε νὰ εἰσέλθω εἰς λεπτομερείας ὑπὲρ τὸ δέον διεξοδικὰς διὰ τὴν παροῦσαν συνοπτικὴν ἔκθεσιν, σχετικὴν πρὸς τὰς ὑποθέσεις τῆς τιμῆς. Περιορίζομαι νὰ εἶπω, ὅτι μετ' ἐπιθυμίας τῆς μάχης πεπειραμένον δὲν εἶνε φόβος νὰ λάβωσι χώραν αἱ ἀταξίαι αἱ γενόμεναι εἰς τινὰς προσφάτους μονομαχίας. Οἱ διαμαχόμενοι ἄς συμμορφούνται πρὸς τὰς παραγγελίας τοῦ διευθύνοντος, ὅπως ἐνεργῶσι πάντοτε σύμφωνα πρὸς τοὺς κανόνας τῆς τιμῆς.

Πρὶν ἢ καταλήξω τὸν λόγον, θὰ εἶπω δύο λέξεις περὶ πρωτοκόλλων.

Γνωστόν, ὅτι δύο συντάσσονται πρωτόκολλα, τὸ ἐν πρὸ τῆς μονομαχίας, καὶ τὸ ἕτερον μετ' αὐτῆν. Τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τῶν ἐγγράφων τούτων δέον νὰ ἦνε τὰ εἴδη. Πρέπει νὰ ἦνε συντεταγμένα σαφῶς καὶ συνοπτικῶς, νὰ ἦνε ὑπογεγραμμένα παρὰ τῶν τεσσάρων μαρτύρων, νὰ σημειώσῃ τὴν χρονολογίαν, τὸν τόπον καὶ τὴν ὥραν καθ' ἣν συντάχθησαν, καὶ τέλος νὰ ἦνε γεγραμμένα εἰς δύο ἀντίγραφα. Τὸ πρῶτον πρωτόκολλον θέλει περιεῖχει ὅλας τὰς λεπτομερείας τὰς σχετικὰς πρὸς τὴν μέλλουσαν νὰ λάβῃ χώραν συμπλοκὴν, πρὸς ἀποφυγὴν πάσης παρεξηγήσεως. Τὸ δεύτερον πρωτόκολλον πρέπει νὰ ἦνε λακωνικώτατον. Ἐν αὐτῷ οἱ μάρτυρες σημειοῦσι μόνον τὴν χρονικὴν διάρκειαν τῆς μάχης, τὴν φύσιν τοῦ τραύματος, καὶ ὑπογράφονται ἀφοῦ μνημονεύσωσι τὸν τόπον, τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ὥραν τῆς συναντήσεως. Συνιστῶμεν συντόμως τὴν ἀποφυγὴν ἐν τῷ πρωτοκόλλῳ τούτῳ δύο ὄρων ἐπίσης ἀτυχῶν, κατὰ τὴν γνώμην ἡμῶν, ἢτοι «τὴν ἱκανοποιηθεῖσαν τιμὴν» καὶ «τὴν ἀνδρείαν τῶν ἀνταγωνισθέντων». Διότι τὸ νὰ γίνηται λόγος, ὅτι οἱ μονομαχῆσαντες ἠγωνίσθησαν εὐτόλμως, τοῦτο δίδει χώραν εἰς τὴν σκέψιν, ὅτι περιεμένοτο νὰ φανῶσι δειλοί. Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν ῥήτραν, ὅτι «ἡ τιμὴ ἱκανοποιήθη», εὐρίσκω αὐτὴν περιττὴν καὶ ἐπικίνδυνον· περιττὴν διότι εἶνε παραδεγμένον, ὅτι τὸ γεγονός τὸ νὰ σταθῶσιν ὁ εἰς ἀπέναντι τοῦ ἄλλου δύο ἄνδρες μετ' ὁ ξίφος εἰς τὴν χεῖρα ἀντιστοιχεῖ πρὸς ἀπόσβεσιν τῆς προσβολῆς· ἐπικίνδυνον, διότι ὅταν λόγου χάριν δύο ἄνδρες ἀλληλεπὶρραπίσθησαν, δύναται νὰ φανῇ ἀνεπαρκὲς πρὸς ἱκανοποίησιν τῆς τιμῆς, ὅτι ὁ

εἰς τούτων ἐμωλωπίσθη ἐλαφρῶς εἰς τὴν χεῖρα. Καὶ ὅμως ὅλη ἡ ἠθικὴ ἐννοία τῆς μονομαχίας συνίσταται ἀκριβῶς εἰς τοῦτο, ὅτι ὁ μονομαχῆσας διεκινδύνευσεν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον τὴν ζωὴν του, οἰαδήποτε καὶ ἂν ἦτο ἐν τῷ ὄπλῳ ἡ δύναμις του καὶ ἡ ἀδυναμία τοῦ ἀντιπάλου του, καὶ μολονότι ὑπῆρξε ἀνόδυνον τὸ ἀποτέλεσμα.

Τέλος ὡς πρὸς τὸ ζήτημα ἐὰν ἡ μονομαχία ἦνε ἔθιμον καλὸν ἢ κακόν, δύναται τις ν' ἀπαντήσῃ ὅτι εἶνε ἔθιμον σχεδὸν παράλογον ἐν τῇ θεωρίᾳ καὶ σχεδὸν λογικὸν ἐν τῇ πράξει. Ἐπιθυμῶ μετὰ πολλῶν σπουδαίων ἀνδρῶν νὰ ἴδω τὴν ἐκλειψὶν τῆς μονομαχίας, ἀλλ' ἐρωτῶ διὰ τίνος τρόπου καὶ πῶς θὰ ἀντικατασταθῇ τὸ ἔθιμον τοῦτο. Ἡ ἀλήθεια εἶνε ὅτι ἡ μονομαχία θὰ μείνῃ ἐν ἀναγκαῖον κακόν ἐνόσω τὰ ἦθη ἡμῶν δὲν μεταβληθῶσιν οὐσιωδῶς. Τὸ θλιβερώτατον γεγονός, ὅπερ ἐστοίχισε τὴν ζωὴν εἰς ἕνα γενναῖον Γάλλον ἀξιωματικὸν δὲν ἀποδεικνύει τίποτε οὔτε ὑπὲρ οὔτε κατὰ τῆς μονομαχίας. Ἀποδεικνύει μόνον ὅτι εἶνε καλὸν νὰ γνωρίζωμεν τὰς εἰδικὰς πραγματείας, ὅπου σαφῶς καθορίζονται τὰ δικαιώματα καὶ τὰ καθήκοντα τῶν μονομαχοῦντων καὶ τῶν μαρτύρων.

Ἐπειδὴ ἡ ἠγνοήθησαν ἢ παρεγνωρίσθησαν αἱ παραγγελίαι αὐταὶ αἱ θεμελιούμεναι ἐπὶ τοῦ δικαίου καὶ ἐπὶ τοῦ ὀρθοῦ λόγου, διὰ τοῦτο πολλοὶ ἐγένοντο ἔνοχοι σφαλμάτων κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον σοβαρῶν. Κατ' οὐσίαν, ὡς εἶπον ἤδη, ἡ μονομαχία ἐνσαρκοῦται ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ μάρτυρος. Ἐὰν οὗτος ἦνε πεπειραμένος, ὅλα θὰ γίνωσι τακτικώτατα, ἀλλ' ἐὰν ἀγνοῇ τὰ καθήκοντά του, ὡς συχνάκις συμβαίνει, ἐπικινεῖται πολλὰ κακὰ. Αὐτὴν τὴν ἰδέαν ἐξέφρασεν ὁ Ἀλφόνσος Κάρ διὰ τρόπον λίαν ἐκφραστικῶν ὅταν ἔγραψε: «*Aden forevousoir οὔτε αἱ σφαῖραι τῶν πιστολῶν, οὔτε αἱ αἰχμαὶ τῶν ξιφῶν, ἀλλ' οἱ μάρτυρες.*»

(Ἐκ τοῦ Paris Illustré)

ADOLPHE TAVERNIER.

ΤΙ ΕΣΤΙ ΠΝΕΥΜΑ

Ἐκεῖνο ὅπερ συνήθως καλοῦμεν πνεῦμα εἶνε πότε πρωτότυπος τις παρομοίωσις, πότε λεπτός ὑπαινιγμός, ἄλλοτε ἢ χρῆσις λέξεως τινος παρυσιαζομένης ὑπὸ σημασίαν ἀλλοίαν ἐκείνης ἢ ἀποδίδομεν αὐτῇ, ἐνταῦθα συσχετίσις δύο ἰδεῶν μὴ κοινῶν, ἐκεῖ ἀσυνήθης τις μεταφορὰ πρὸς τούτους ἢ ἐξέυρεσις τῆς ὑποκρυπτομένης ἐν τινι ἀντικειμένῳ καὶ μὴ καταφανοῦς ἐκ πρώτης ὄψεως ἰδέας, ἢ τέχνη τοῦ συνδέειν δύο πράγματα κατ' ἐπίφασιν ἀποκεχωρισμένα ἢ τοῦ ἀποχωρίζειν δύο ἄλλα συναφῆ ἢ τοῦ ἀντιτιθέναί

(1) Τὰ σχετικὰ ἄρθρα ἐν τῷ Ἑλληνικῷ Ποιητικῷ νόμῳ εἶνε τὰ 208, 209, 210 καὶ 211.

αὐτὰ πρὸς ἄλληλα, ἢ τέχνη τοῦ ἐκφέρειν σκέψιν τινὰ κατὰ τὸ ἥμισυ, ἵνα μαντεύσῃ τὸ λοιπὸν ὁ ἀκούων. Τέλος θὰ σᾶς ἔλεγα πλείονα περὶ τῶν διαφορῶν τρόπων τῆς ἐκδηλώσεως τοῦ πνεύματος, ἂν εἶχον περισσότερον ἐξ αὐτοῦ.

(Βολταίρος)

δ.

ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

Πόσοι θὰ ἐγίνοντο εὐτυχεῖς ἐκ τῆς εὐτυχίας ἢ ὅποια χάνεται εἰς μάτην!

Ἡ ὁμολογία τῶν σφαλμάτων ἡμῶν δὲν σημαίνει ἀδυναμίαν, ἀλλὰ δύναμιν.

Εἶνε μέγα προτέρημα τὸ νὰ δύναται τις νὰ ἐκρίζονε ἐξ ἑαυτοῦ πᾶν ὅ,τι εἰμπορεῖ νὰ εἶνε ἐνοχλητικὸν εἰς τοὺς ἄλλους.

Ὁ μηδὲν ἀνεχόμενος δὲν εἶνε οὐδ' αὐτὸς ἀνεκτὸς ὑπὸ τῶν ἄλλων.

Ἡ ἀποθάρρυνσις ἣτις μᾶς καταλαμβάνει προέρχεται συνήθως ἐκ τῆς ἀνυπομονησίας ἡμῶν.

Ἡ μεγάλη ψυχὴ εἶνε ἀπρόσιτος εἰς τὴν ὕβριν, τὴν ἀδικίαν, τὴν θλιψίν, τὸν χλευασμὸν, καὶ θὰ ἦτο ἄφρωντος, εἰάν δὲν ἐπασχεν ἐκ συμπαθείας πρὸς τὰ δεινὰ τῶν ἄλλων.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Πολυτάλαντος Ἀμερικανὸς, ἐν Παρισίῳ διαμένοντα, παρήγγειλε τὴν κατασκευὴν μανδύου, συνισταμένου ἀποκλειστικῶς ἐκ πτελῶν παραδεισίων πτηνῶν. Ἐκαστον τῶν πτηνῶν τούτων τιμᾶται 30 σελίνια, ἦτοι 37, 50 φρ. Διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ μανδύου θὰ χρειασθῶσι 500, ὥστε εἰς ἀγορὰν τῆς πρώτης ὕλης θὰ διατεθῶσιν 18, 750 φράγκα. Εἰς ταῦτα δὲν ὑπολογίζεται ἡ ἀμοιβὴ τῶν δύο ἐπιδεξίων θηρευτῶν, οἵτινες ἀπεστάλησαν εἰς Νέαυ Γουίνεαν ἐπὶ τῶν εἰδικῶ σκοπῶν νὰ θηρεύσωσι τὰ ἀπαιτούμενα πτηνὰ, διότι ἄλλως ἦτο δύσκολον νὰ εὑρεθῶσι τοσαῦτα πτηνὰ συγχρόνως.

Ὁ ἠλεκτρισμὸς βαθμηδὸν εἰσάγεται εἰς πάσας τὰς χώρας. Ἐν Τόκιῳ τῆς Ἰαπωνίας συνέστη ἑσχάτως ἐταιρία ἠλεκτρικοῦ φωτισμοῦ μὲ κεφάλαιον 1,000,000 φράγκων. Ἡ ἐταιρία αὕτη προτίθεται νὰ ἰδρύσῃ ἐν τῇ πόλει πέντε κεντρικοὺς σταθμοὺς, θὰ ἀναλάβῃ δὲ καὶ τὸν φωτισμὸν τοῦ αὐτοκρατορικοῦ παλατίου, τοποθετοῦσα ἐν αὐτῷ τρισχιλίαις λυχνίας.

Οὐχὶ μόνον οἱ ἄνθρωποι, ἀλλὰ καὶ τὰ πτηνὰ γίνονται μακρόβια, πολλὰ δὲ αὐτῶν φθάνουσιν εἰς ἡλικίαν ἱκανῶς σεβασμίαν. Μεταξὺ τῶν εἰς τὴν μα-

κροβιότητα ὑποψηρίων καταλέγονται ὁ ἀετός, ὁ κύκνος καὶ ὁ κόραξ, οἵτινες ζῶσιν ὑπὲρ τὰ ἑκατὸν ἔτη. Ὁ φιττακὸς καὶ ὁ ἐρωδιὸς ἀρκοῦνται εἰς ἡλικίαν 60 ἐτῶν· ὁ ἰέραξ δὲν ζῆ πλέον τῶν 40 ἐτῶν, εἰς τὴν ἡλικίαν ταύτην δὲ φθάνουσιν ὁ χῆν καὶ ὁ πελεκάν. Ὁ ταῖος ζῆ 25 ἔτη, ἢ περισσότερὰ 20, ὁ γέρανος 24, ὁ αἰγιθὸς 25, ἢ ἀκαθίσις 15, ὁ κορυθαλὸς 13, ἢ ὑπολαῖς ἢ μελανοκέφαλος 15, ὁ κόσσυρος 12, τὸ κανάριον 14, ὁ φασιανὸς 15, ἢ κίχλη 10, ὁ ἀλέκτωρ 10, ἢ πυραλίς 12 καὶ ὁ τροχίλος (τροποκάρυδον) μόνον 3.

Κατὰ τὸν μῆνα τοῦτον ἡ πρωσικὴ ἐπαρχία Σιλεσία πανηγυρίζει τὴν τριακοσιοστὴν ἐπέτειον τῆς καλλιέργειας τῶν γεωμήλων ἐν αὐτῇ. Διότι πρῶτος ἐν Σιλεσίᾳ ὁ ἱατρὸς Λαυρέντιος Σόλτς ἐφύτευσε γεωμήλα ἐν ἔτει 1587 ἐν τῷ κήπῳ του ἐν Βρεσλαύᾳ. Ἐκτοτε ὅμως παρημελήθη ἡ τῶν γεωμήλων καλλιέργεια, καὶ μόνον οἱ εὐποροὶ ἐπρομηθεύοντο τοιαῦτα ἐκ τῶν μεσημβρινῶν χωρῶν, πληρώνοντες βαρὺ τέλος εἰσαγωγῆς. Συστηματικώτερον εἰσήχθη πάλιν ἡ καλλιέργεια τῶν γεωμήλων ἐν Σιλεσίᾳ πρὸ ἐνὸς καὶ ἡμίσεος αἰῶνος περίπου, ἦτοι τῷ 1734.

Ἀφ' οὗτου ἠνώθη πολιτικῶς ἡ Γερμανία, τὸ Βερολίνον, ὡς πολιτικὴ καὶ πνευματικὴ τῶν Γερμανῶν μητρόπολις, προσκτάται ὁσημέραι μείζονα αὐξήσιν· ὁ πληθυσμὸς αὐτοῦ συμποσοῦται νῦν εἰς 1,400,000, ἐν ᾧ πρὸ τοῦ γαλλογερμανικοῦ πολέμου ἦτο ἑλάσσων τοῦ ἑκατομμυρίου. Τὸ Βερολίνον ἐγένετο καὶ συνέδρα ἀπειραρίθμων ξένων· κατὰ τὸ πρῶτον ἐξάμηνον τοῦ 1887 προσῆλθον αὐτόσε ξένοι περὶ τὰς διακοσίας πενήκοντα χιλιάδας. Τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Βερολίνου, λόγῳ τῆς ἀξίας τῶν καθηγητῶν καὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν φοιτητῶν, ἔχει ἐν Εὐρώπῃ τὰ πρωτεῖα.

Ἡ μᾶλλον ὀπωροφάγος χώρα τῆς οἰκουμένης εἶνε βεβαίως ἡ Ἀγγλία, ἣτις τῷ 1886 εἰσήγαγε ξηρὰς καὶ χλωρὰς ὀπώρας

Ἐξ Ὀλλανδίας	ἀξίας φράγκων	5,315,000
ἐκ Βελγίου	» »	3,780,000
ἐκ Γερμανίας	» »	2,404,000
ἐκ Γαλλίας	» »	12,090,000
ἐξ Ἰσπανίας	» »	50,000,000
ἐξ Ἰταλίας καὶ Τουρκίας	» »	19,800,000
ἐξ Ἑλλάδος	» »	42,500,000
ἐξ Ἀμερικῆς	» »	12,000,000
ἐκ Πορτογαλλίας	» »	3,275,000

Ἦτοι ἐν ὅλῳ ἀξίας φρ.

151,164,000

Μόνον τὰ εἰσαχθέντα εἰς Ἀγγλίαν πορτοκάλια κατὰ τὸ 1886 ὑπελογίσθησαν εἰς 500,000,000

Ἐν παντοπωλείῳ, μεταξὺ νεαρῶς μαγειρίσεως καὶ τοῦ ὑπέρτερου τοῦ παντοπωλίου :

Ἡ μαγειρίσα (ὀργίλιως). Νὰ σοῦ πῶ, Γ. ἄννη, νὰ μοῦ κάνης τὴ χάρι νὰ ζυγίλης καλλίτερα· κάθε μέρα ξύμικα μοῦ τὸ δίνεις ὅ,τι πάρω.

Ὁ ὑπὲρ ἑτῆς (τροφερῶς).—Ἐγὼ τὸ κάνω γιὰ καλὸ δικό σου, Μαρούλα, γιὰ νὰ μὴ σοῦ βαραίνουν πολὺ τὸ καλᾶθι καὶ κόβονται τὰ χερᾶκια σου.